

ଝୁମି ଝୁମି ଝୁମି

ସୁହୃଦ୍‌ବିଶେଷ
ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଦା

ମୋହନ

ଛନ୍ଦ ଯାକ୍ତି ଦୁର୍ଜି

ସୁରତରଞ୍ଜିଣୀ ଦେବୀ
ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବ ବର୍ମା

✽ ପ୍ରଭାତ ପ୍ରକାଶନୀ ✽
ଦ୍ଵାଦଶ ଅବସାନ ।

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ— ୧୦୦୦
୧୯୫୪

ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି—
ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବ ବର୍ମା, ଟିକିଲି ।

ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଅଣା

ମୁଦ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି—
ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବ ବର୍ମା,
କମଳ କୁମାରୀ ପ୍ରେସ୍, ଟିକିଲି ।
ଶ୍ରୀକାଶୋଲ୍ ଜିଲ୍ଲା ।

*“My candle burns at both ends
It will not last the night
But oh my foes and oh my friends
It gives a lovely light ”*

M I L L A Y.

ଅର୍ଥ

ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚଟି ସ୍ଵର ତୋହର ।
ସେଇଠି ତୋର ଜୀବନର ତାର ଛୁଡ଼ି
ଯାଇଛି । ବାକି ମୋ ପାଇଁ ରଖିଗଲୁ ଆଉ
ଦୁଇଟି— ଝର ଝର ବରଷାର ପୈବତ
ପୁଣି ସାଥୁହସା କ୍ରୌଞ୍ଚକଳାପର ନିଷାଦ ।
ସାତଟି ସ୍ଵରକୁ ଏକାଠେ ନ ଯୋଡ଼ିଲେ ଛନ୍ଦ
ହୁଏନାହିଁ । ସେ ଛନ୍ଦ ତୁ ଗଢ଼ିଛୁ ପୁଣି
ତୁହିଁ ଘଞ୍ଜିଛୁ । ଆଜି ତୋର ହାତରେ
ଏ ମୋର ‘ ଛନ୍ଦ ଯାଇଛି ହଜି ’ ଟେକି
ଦେଉଛି । ମୁଁ ଜାଣେ ତୁ ନେବୁ । ସେଥିରେ
ମୋର ଗୌରବ ଅବସ୍ଥା ତ ହୋଇ ରହିବ ।
:

ତୋହର,
ଛନ୍ଦହରା

ସୂଚନା

‘ଛନ୍ଦ ସଂପାଦ’ ପରିବର୍ତ୍ତେ ‘ଛନ୍ଦ ଯାଇଛି ହଜି’ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।

ମାଳ ଦୁର୍ବାର ପ୍ରାନ୍ତ ଭାଗରେ ଯେଉଁ ଶୁଭ୍ର ଭୂସାର ବିନ୍ଦୁଟି ଛନ୍ଦ ପକାଇ ଝଲସି ଉଠୁଥିଲା ତାହା ଖସି ତଳେ ପଡ଼ି ଯାଇଛି । ଧରଣୀ ଉପରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ମଧୁର ବିହାର ପୁଣି ଶାଳ-ପଲ୍ଲବର ଅନ୍ତରାଳରେ ରଜନୀ—ରଞ୍ଜିତର ଆତୁର ବିନାପ ଦୁର୍ବାର ଭ୍ରୁଲତା ଉପରେ ଆଣି ଦେଇଛି ଏକ ସିନ୍ଧୁ ବେଦନା । ବିନ୍ଦୁଟି ଖସି, ତଳେ ପଡ଼ିଯାଇଛି ପୁଣି ତା’ର ମୁକୁର-ଦେହରେ ଶତଦୁର୍ବୀ ଦେଖୁଛି ଆପଣାର ଛନ୍ଦସ୍ଥାନ ରୂପ । ଏହାହିଁ ବିଶ୍ୱ-ଜୀବନର ପରିକଳ୍ପନା ।

‘ଛନ୍ଦ ଯାଇଛି ହଜି’ ସାତଗୋଟି ଷ୍ଟ୍ରୁ ଗଳ୍ପର ଏକତ୍ର ସଂରଚନା ମାତ୍ର । ସେଥିରୁ ମୋର ଦୁଇଟି । ବାକି ପାଞ୍ଚଟି ସୁରନ୍ଧ । ସେ ଆଉ ଏ ପୂରରେ ନାହିଁ । ଦୁଇ ବର୍ଷ ପାଇଁ ଜୀବନର ଶୁଭ ସିନ୍ଦୂର ତା’ର କପାଳ ଉପରେ ଆଜି ରଖି ସେ ଚାଲିଯାଇଛି । ହେଉ —

ଗଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକ ଅପରିପକ୍ୱ ଲେଖନୀ ପ୍ରସୂତ— ସାଧନାର
ବହୁଦୂରରେ , ତଥାପି ପ୍ରକାଶ କଲି । ‘ଜନ୍ମ ଯାଇଁ ତ ହଜିର
କୃଣନ କିପରି ତାହା ପାଠକ ପାଠିକା ହିଁ ବିଚାର କରିବେ ।

ମହାଶ୍ୱମୀ ,

୪-୧୦-୫୪

ଲେଖକ

ସଂସ୍କାର

ପୌଷ ଅପରାହ୍ଣ ।

ଶୀତଳ ସମୀରଣର ସ୍ପର୍ଶରେ ଦେହ ସାରା ସ୍ୱେଦାଞ୍ଜଳ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ । ଘର ଭିତରଟା ବଜ କାକର । ଝରକାବାଟେ ଚାହିଁଲି ଅସ୍ତ୍ରାୟମାନ ସବିତାର କୋମଳ ରଙ୍ଗି ବାରନ୍ଦାର ଗୋଟିଏ ପଖାରେ ବିଞ୍ଚିହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ସେଇଠି ବସିବ: ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । କାଗଜ ଗୁଡ଼ିକ ଧରି ଚାଲିଲି । ବହୁ-ଦିନର ଚିରା ଲେଙ୍କଡ଼ା କାଗଜ ସେ-ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପନ୍ୟାସ । ଆରମ୍ଭ କରି ଦୁଇ ବର୍ଷ କିଛି ଗଲାଣି । ତଥାପି 'କମା'ରେ ରହିଯାଇଛି । ସେ କୌଣସି ମତେ ଆଜି ଦୁଇ ଭିନ୍ନୋଟି ପରିଚ୍ଛେଦ ଯାଏ ଚାଲିଗଲେ ପାଞ୍ଚଟି ଦିନରେ 'ଫୁଲ୍ ଖୁସ୍' ଦେଇପାରି' । ସାରା ଦିନର ପରିଶ୍ରମରେ ମନ ଅବସନ୍ନ ନହାଇ ଯାଇଥାଏ । ଲେଖିବା ପାଇଁ ମୋଟେ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଲେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯୋଉଁ ଦିନ ଅଫିସ୍ ଛୁଟି ଥାଏ ସେଇ ଦିନ ପଦେ ଅଧେ ଲେଖିବା ପାଇଁ ସମୟ ପାଏ । ଆଉ ଏଇ ଲେଖାରେ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରେ ଆନନ୍ଦ ଓ ଶାନ୍ତି । ଏ ମୋର ନୂତନ ନୁହେଁ, ଦଶ ବର୍ଷର ଅଭ୍ୟାସ ।

ଝରା କଲମରୁ ଝରଣା ବୁଢ଼ାଇ ଚାଲିଛି ଲେଖା ।

ହଠାତ୍ ଭାବନାରେ ବ୍ୟାଘାତ ଦେଇ ଶୁଭଲ, ‘ବାବୁ,
ମୁଁ ଏ ଭାବ-’

ତଥାପି ସେଥିପ୍ରତି ମନ ନଦେଇ ଲେଖି ଚାଲିଛି । କାଳେ
ଆସିଥିବା ସୁନ୍ଦର ଭାବଟା ମନ ମୂଳରୁ ଖସିଯାଇ ପାରେ ।

ପୁନରପି ସେହି ଭାବ, ‘ବାବୁ, ମୁଁ ଏ ଭାବ-’

ସମ୍ଭାଳି ହେଲାନି । ବିରକ୍ତ ଓ ଦୃଶା ବ୍ୟଞ୍ଜକ କଣ୍ଠରେ
କହିଲି, ‘ତୁମେ ଗୁଡ଼ାକ ମନୁଷ୍ୟକୁ ରଖେଇ ଥୋଇ ଦେବ
ନାହିଁ । ଚବିଶ ଦଶା ଭାବ, ଏ କ’ଣ ଭାବ ଦେବା
ସମୟ । ତୋ ପାଇଁ କ’ଣ ଏଠି ଭାବ ରକ୍ଷା ହୋଇ ଥୁଆ
ହୋଇଛି । ଦୂର ହୁଅ ।’

‘ବାବୁ, ଶୁଭଦିନ ହେଲା ଭୋକ ଉପାସରେ ପେଟ ଜଳି-
ଯାଉଛି, ଦୟାକର !’

ଉଚ୍ଚ ସ୍ଵରରେ କହିଲି, ‘ନିର୍ଲକ୍ଷ, ନାହିଁ କଲେ ବି ସେହି
କଥା । ଏଇଠୁଁ କିଛି ପାଇବୁ ନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଯା’, ନଚେତ୍
ଶାସ୍ତ୍ର ପାଇବୁ ।’

ଫେର୍ ଶୁଭଲ, ‘ବାବୁ ଗୋଟି ଚଢ଼ିନି, ନିମିଷ ଜଳୁଛି ।
ତୁମେ ବଡ଼ ଲୋକ, ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ଆମକୁ ମୁଁ ଏ ଭାବ
ଦେବା ପାଇଁ ଏବେ ରାଗୁଚ କଥା ।’

ପଥର ଭକାଶ, ତାର ପୁଣି ଏ ଜବରଦସ୍ତି । ମୋର
ଆଖିରୁ ଅଗ୍ନିର ଫୁଲିଙ୍ଗ ଜାତହେଲା । ଭକାଶ ଗୋଟାଏ
ମୋ ସାମନାକୁ ଆସି ମୋ ଉପରେ ଶାସନ ଚଳାଉଛି ।

ଯେକ ମତେ ଦେଖିବା କ୍ଷଣି ଦୂରରେ ରହନ୍ତା ତାର ଆଜି
ଏ ନିର୍ଭୀକ ଜବାବ । ଅସଦ୍‌ବ୍ୟ ବୋଧହେଲା । ଚାକରକୁ
ଜାକଲି । ସେ ନାହିଁ, ଚାଲି ଯାଇଛି । ଘରଟା ଆହୁରି ବଢ଼ି-
ଗଲା । ଧାଇଁ ଯାଇ ଗଲା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଚାକର
ବସାଇଲି ।

ସେ ଟିକିଏ ହସିଲା । ହସତ ନୁହେଁ । ଅଳ୍ପହାସ । ତହୁଁ
କାଣି କିଛି ଧୀର ଧୀରେ ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲା । ମୁଁ ତାକୁ
ଚାହିଁ ରହିଥିଲି । ସେ ଚାଲିଗଲା । ମନରେ ଦୃଶ୍ୟ ଜାତ ହେଲା ।
ତାର ସେଇ ଭୟଙ୍କର କାଶରୁ ଜଣା ଯାଉଥିଲା ସେ ଜଣେ
ଯକ୍ଷା ରୋଗୀ । ଅସଦ୍‌ବ୍ୟ ବୋଧହେଲା । ସାବୁନରେ ହାତ
ଧୋଇଲି । ତଥାପି ତାର ସେହି କଦାକାର ରୂପ, କୋଟର
ଗତ ଚକ୍ଷୁ କୋଣରେ ଲେଉଟୁଥିଲା ମେଞ୍ଚା, ଟାକୁଆ ନାକୁଆ
ଗାଲରେ ରୁଡ଼ିଆ ଦାଡ଼ି ସ୍ଵରଣ କରୁ ଦେହ ସାରା ଶୀତେଇ
ଉଠିଲା । ଚାକର ପ୍ରତି ମନରେ ବିରକ୍ତି ଜନ୍ମିଲା । କଣ ବା
କରିବ, ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଥିବା ଲେଉଟେଣ୍ଡରକୁ ହାତରେ
ମାରି ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ଶିଖିଟିକୁ ରଖୁଛି, ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା
ଶକ୍ତି ଏ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପଦ—ଗୋଲପି ରଙ୍ଗର ଲମ୍ବାପା ।

ମନେ ପଡ଼ିଲା, ବାଲ୍ୟ ସ୍ମୃତି ବିନୋଦର ଆମନ୍ତ୍ରଣ-ତାର
ନବୀନ ଅତିଥିତର ଏକୋଇଶିଆ ଉତ୍ସବ ଆଜି ।

ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଘଡ଼ି ଚାହିଁ ଦେଖିଲି ସାତେ ଛ' ।
କିଛି ଗୋଟାଏ ଉପହାର ହସତ ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ

ସମୟ ବା କାହିଁ ? ଆଲ୍‌ମାର ଫିଟାଇ ଦେଖିଲ ଦୁଇଟି ମୁଦ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଚେନ୍ । କୁଆଟିକୁ ଚେନ୍‌ଟି ବେଶ୍ ମାନବ ।

ଚେନ୍‌ଟି ପକେଟ୍ ରେ ରଖି ଗ୍ରାକେଟ୍‌ରେ ଦୋହଲୁ ଥିବା ଉଲେନ୍‌କୋଟ୍ ଖଣ୍ଡିକ ଲଗାଇ ଚଢ଼ିଲି ଗାଡ଼ି । ରାଜମାର୍ଗର ଜନ କୋଳାହଳକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଗାଡ଼ି ଛୁଟିଲା ଘୁର ଗଡ଼ରେ । ଅଧ ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ପହଞ୍ଚିଲି ବିନୋଦର ଫାଟକ ନିକଟରେ ।

‘ବିନୋଦ ଆସିଲା ଗାଡ଼ି ପାଖକୁ । ଦୁହେଁ ମିଶି ଚାଲିଲୁ ଘରକୁ । ନବ୍ୟ ଧରଣରେ ଗୃହଟି ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥାଏ । ଆମନ୍ତ୍ରିତ ଉଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ଆସିଥାନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକରେ ଘରଟି ଝଲି ଉଠୁଥାଏ । ଉଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଗଣଙ୍କ ଚାଲିଥାଏ ହସଖେଳ — ନମସ୍କାରର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ । ସୋଫାରେ ବସିବାକୁ ଯାଉଛି — ମୋଟର ଆସି ପୋଟିକୋରେ ଠିଆହେଲା । ବିନୋଦ ଦୌଡ଼ିଗଲା । ମୁଁ ସେହି ଥାଡ଼େ ଚାହିଁ ରହିଥିଲି । ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ବିନୋଦ ଓ କୁମୁଦ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ।

କୁମୁଦ ମୋର ସହାଧ୍ୟାୟୀ । ଚାରିବର୍ଷ ହେଲା ଚାଲିଯାଇ ଥିଲା ବ୍ରହ୍ମପୁର । ମତେ ଚିହ୍ନ ପାରିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଚିହ୍ନ ପାରିଲି । କହିଲି, ‘କି କୁମୁଦ, ଫୁଟବଲ୍ ଖେଳକଥା ଭୁଲିଗଲୁଣି ବୋଧହୁଏ । ଭଲ ଅଛୁ ।’

ସନ୍ଦର୍ଭ କଣ୍ଠରେ ସେ କହିଲା, ‘ଧନ୍ୟବାଦ, ଭାଇ, କ୍ଷମା କରିବ । ମୁଁ ଚିହ୍ନ ପାରିଲି ନାହିଁ ।’

‘ପଙ୍କଜ ।’

କୁମୁଦ ଆନନ୍ଦ ଗଦ୍ ଗଦ୍ ହୋଇ ମୋର କର ମର୍ଦ୍ଦନ କରୁ କରୁ କହିଲା, ‘ତୁ ଏତେ ଶୁଣି ଯାଇଛୁ, ବେମାର ପଡ଼ିଥିଲୁ ନା କ’ଣ ?’

‘ଭଲ ଅଛି, କିନ୍ତୁ କାମ ବେଶି ପଡ଼ୁଛି । ସେଥି ଯୋଗୁଁ—’

ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଆମ ଗୁପ୍ତ ଜୀବନର ଗପ । ବିନୋଦ ଚାଲିଗଲା ଅନ୍ୟ କାମରେ । କୁମୁଦ କହିଲା, ‘‘ତୋର ‘ଜୀବନଧାରୀ’ ଉପନ୍ୟାସ ଖଣ୍ଡିତ ପଡ଼ି ଥିଲା । ଭଲ ସୁନ୍ଦର ଲେଖା । ଆଜି କାଲି କଣ ଚାଲିଛି ?’

‘କିଛି ନୁଆ ବହି ପ୍ରକାଶ ପାଇନି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ତୁ ଦୁଇ ମାସ ରହୁଛୁ, ଦେଖିବୁ ସେ ଚାଲି, ଖେଳିବା କେଉଁମ୍ ।’

କୁମୁଦ ମୁଁ ସୁରେଶ ଚମେଶ ବର୍ମା ଖେଳିଲୁ କେଉଁମ୍ । ସେଥି ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଥାଏ ପିଗାରେଟ୍ । କୁମୁଦ ଭଲ ଖେଳି ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣି ରମେଶ ଚମକାର ଖେଳିଲା । ପ୍ରଥମ ଚାନ୍ଦିରେ ସେ ଆଣିତ ଚଉଦ ମାର୍କ । ମୁଁ ତାକୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ସେ ମୋର ବେଶି ପରିଚିତ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ କୁମୁଦର ତା ସାଥରେ ପରିଚୟ ଦେଇ ଥିଲା ।

ରମେଶ ମତେ ଚାହିଁ କହିଲା, ‘ଆପଣ କଣ ଭାବୁଛନ୍ତି, ଆଠ ବର୍ଷ ହେବ ମୁଁ ଏ ଅଭ୍ୟାସ କରିଛି । ଆପଣଙ୍କର ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖା ଯେଉଁର ଗୋଟାଏ ଅଭ୍ୟାସ, ମୋର

କେରମ୍ ଖେଳଟା ଠିକ୍ ଯୋଜପରି । ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ
କିଛି ନାହିଁ -

ସମସ୍ତେ ହସିଲୁ । ଠିକ୍ ସେତେବେଳେ ବିନୋଦର
ଆହ୍ୱାନ । ସମସ୍ତେ ଚାଲିଲୁ ଏକୋଇଶିଆ ମଣ୍ଡପ ନିକଟକୁ । ଚାରି-
ପଖା ତୋରଣ ମାଳାରେ ମଣ୍ଡପଟି ସଜା ହୋଇଥାଏ । ଶଙ୍ଖ ବାଦ୍ୟ
ମଧୁର ଶବ୍ଦରେ କୋଠାଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଉଠୁଥାଏ । ବିନୋଦ ଶିଶୁଟିକୁ
କୋଳରେ ଧରି ବସିଲା । ଆଗରେ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ଦ, ରୁଖା ଘାମ ।
ପୁରୋହିତ ମାଙ୍ଗଳକ ବଧୂ ସାରି ଶିଶୁଟିକୁ କରୁଥାନ୍ତି ଆଶୀର୍ବାଦ ।

ବିଧାନ ସମାପନ ହେଲା । ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତ ବୃନ୍ଦ ଉପହାର
ସହ ଆଶୀର୍ଷ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଶିଶୁଟିର ଗଳାରେ
ଲମ୍ବାଇ ଦେଲି ଚେନ୍‌ଟି ।

ସେତେବେଳେ ରାତି ସାତେ ଦଶ । ସ୍ୱେଜନ ଶେଷ
ହେବା ପରେ ଜଣେ ଜଣେ ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲିଲେ ।
କୁମୁଦ ଯିବାବେଳେ କାଲିକ ତା ଘରେ ଅତିଥି ହେବା ପାଇଁ
ମତେ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କଲା । ସେ ଗାଡ଼ି ଚଢ଼ି ବାବେଳେ କହିଲା,
‘ଭାଇ, ଶଶି ଏ ନୂଆବନ୍ଧୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି, ନୈ—ଦେଖିବୁ ।’
ମୋ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ।

ବନ୍ଧୁଟିର ଉପର ନାମଟି ଦେଖିଲି—‘ରବିରଶ୍ମି’ । କହିଲି,
‘ଧନ୍ୟବାଦ ।’ ତହୁଁ ସେ ଗୁଡ଼ିଲା ଗାଡ଼ି ।

ବିନୋଦ ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଫେରିଲି ଘରକୁ ।
ସେତେବେଳେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶୁନ୍ ଶାନ୍ । ଶୀତ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍

ଜୋରରେ ହେଉଥାଏ । କୋଟଟି ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ରଖି
ବେଲ୍‌କେଟ୍ ଖଣ୍ଡିକ ଘୋଡେଇ ଖଟଟିରେ ଗଡ଼ି ‘ରବିରଶ୍ମି’
ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଘଣ୍ଟାରେ ସାତେ ଏକ ବାଜିଗଲା । ବହୁଟି
ମୁରୁଲୀ ତଳେ ରଖି ଲେଖିଟିକୁ ଟିକିଏ କମାଇ ଦେଇ ଶୋଇଲି ।

ଟିକିଏ ଛୁଇଁ ନଦ ଆସିଛି କି ନାହିଁ, ତମକ ଦେଖିଲି ଗୋଡ଼
ତଳ କାନ୍ଥକୁ ଆଡ଼କି ଠିଆ ହୋଇଛି ଗୋଟିଏ ଚକଟାଳ ମୂର୍ତ୍ତି—
ମୂର୍ତ୍ତିରେ ବାଳନାହିଁ । ଅଖି କ୍ରେବର୍ଣ୍ଣ । ଗାଲରେ ମଂସନାହିଁ, ମନ୍ଦୁ-
ହାଡ଼ି ଉପରକୁ ବାହାର ପଡ଼ିବ । ପଞ୍ଜରହୀନ ଗୁଡ଼କ ପୁଟି ଦିଶୁଛି ।
ଲମ୍ବାହାତ ଦୁଇଟି ମୋ ଅଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇଛି, ଯେପରି କି
ମନେ ହେଉଛି ସେ ମୋଠାରୁ କଣ ପାଇବା ଆଶାରେ ଆସୁଛି ।

ଉପୁଜାତ ହେଲା । ତଥାପି ଯୌର୍ଯ୍ୟ ଧରି ମୁରୁଲୀ ତଳୁ
ପିସ୍ତୁଲ୍‌ଟି ବାହାର କରି ଖଟ ଉପରେ ବସି ବୁଝି ରହିଲି
ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ।

ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ଖଟ ପାଖକୁ ଗୁଲି ଆସି କଣ
କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ତାର କଥାକୁ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନକରି
ଚଳାଇଲି ଗୁଲି । ଗୁଲିର ଆବାଜ୍‌ରେ ଆଲୁଅଟି ଲିଭିଗଲା ।
ଘରଟି ବଡ଼ ଅନ୍ଧାର । ଗୁଲି ବେଷ ହୋଇଗଲା । ମୋର
ପାଟିରୁ ବାକ୍ୟ ଫୁଟିଲା ନାହିଁ । ସେ ଅଛନ୍ଦାସ କରି ଉଠିଲା ।
ମୁଁ ପ୍ରମୁଦୁତ ହେଲି । ଅନୁଭବ କଲି ତାର ହାତୁଆ ଲମ୍ବା
ହାତ ଦୁଇଟିରେ ସେ ମତେ ଭିଡ଼ି ଧରିଛି । ତାର
କବଳରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ମୋର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସେ

କହିଲା, 'ବାବୁ ତମର ଗୁଳରେ ମମା ଗୁଡ଼ିରୁ ଆଉ ରକ୍ତ
 ବହିବ ନି । ତମ ପଛରେ ଛୁଇ ପଡ଼ି ରହିବ, ହଁ—ରହି-
 ଥିବ, ମୁଁଠାଏ ଶୁଭ ପାଇଁ—ହଃ—ହଃ—ହଃ—ହଃ—

ଦୁଇଟି ନୟନ ତଳେ

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ।

ବୈଶାଖ ମାସର ଖଇଫୁଟା ଖରା । ବାରନ୍ଦାକୁ ବାହାରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଦିନ ସାରା ଝାଞ୍ଜି ବହୁଥାଏ । ରୋଡର ଧୂଳି ଆସି ଘରେ ବସି ହୋଇ ପଡିଥାଏ । ଖରା ତାପରେ ସ୍ବପ୍ନା କଡର ଗଛ ଗୁଡିକ ଝାଞ୍ଜିଲି ଯାଇଥାଏ । ରୋଡ ଉପରେ ଜନ ସମାଗମ ମୋଟେ ନାହିଁ ।

ରବିବାର, କଲେଜ ଛୁଟି । ଘରେ ବସି ବିରକ୍ତ ଲାଗିଲ । ବଛଣାରେ ଶୋଇ ‘ସହକାର’ ପତ୍ରିକା ପଢୁଛି—ମା ଆମେ କହିଲା, ‘ସୁରୀ ବାଜିଲାଣି, ଜଳଖିଆ ଖାଇବୁନ ?’

ଶେଯରୁ ଉଠି ମୁହଁ ହାତ ଧୋଇ ଚାଲିଲ । ଖାଇବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ହେଲାନି । ତଥାପି ଦୁଇଟି ରସଗୋଲା ଖାଇ ସରବତ ଗିଲାସେ ପିଇଲି ।

ଡ୍ରେସିଂ ଟେବଲ୍ ସାମନାରେ ବସି କେଶ ଉପରେ ଚରୁଣୀ କୁ ସାଞ୍ଜିଲି ଆଣୁଡି, ହଠାତ୍ ପଛପଟୁ କେହିଜଣେ ମୋଇ

ଆଖି ଦୁଇଟିକୁ ରୂପି ଧରିଲା । ହାତ ଫିଟାଇ ଦେଖିଲି ବାଲ୍ୟ
ସାଥ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଶରୀର ଘରକୁ ଯିବାର ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ।
ଅନେକ ଦିନ ପରେ ହଠାତ୍ ଏମିତି ଭାବରେ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ପାଇ
ମନଟା ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା ।

ପୋଟାଳି ପକାଇ କହିଲି, ‘ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ଦେଖା ।
ଭଲ ଅଛୁ ?’

‘ହଁ ଭଲ, ଆଉ ତୁ ।’

‘ହଁ ଭଲ ଅଛି, ଟୁନା କାହିଁ ?’

ଖରା ଯୋଗୁଁ ଆଖିନାହିଁ । ସେ ତାର ଆଇ ପାଖରେ ଅଛି ।
ତୋତେ ଡାକିବା ପାଇଁ ଆସିଛି, ଚଞ୍ଚଳ କାମ ସାରିଦେ, ଯିବା ।’
ଆନନ୍ଦ ଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ କହିଲା ସନ୍ଧ୍ୟା ।

ଟୁନାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମନ ଉଠେଇ ହେଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା
ସଙ୍ଗେ ରିଲି । ମାଉସୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲି । ସ୍ନେହ ସିଲ୍ କଣ୍ଠରେ
କହିଲେ, ‘କଲେ ଝିଅ, ଆଉ ଆମ ଘରକୁ ଆସୁନାହିଁ ?’

କହିଲି, ‘ପଢ଼ା ପଢ଼ି ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଆସି ପାରୁ ନାହିଁ,
ମାଉସୀ ।’

ମାଉସୀ ଟିକିଏ ହସି ତୁନି ରହିଲେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଉ ମୁଁ ବସି ଗଫ କଲୁ । ସେ କହୁଥାଏ କଟକର
ଅନାବନା କଥା । ପାଖରେ ଟୁନା । ତାର ଖୁଲିଥାଏ କେତୋଟି
ଖେଳନା ସହିତ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ । ଦେଖିବାକୁ ଡାଉଲ
ଡାଉଲ । ନୂଆ ପୁରୁଣା ଟିକିଏ ନବୀର ଯା କୋଳକୁ ହେଲେ
ଡେଇଁ ପଡ଼େ । ଛୋଟ ପାଟିର ଦରେଟି କଥା ଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି

ବଲ ବଲ ସେପରି ସୁନ୍ଦର ।

ସନ୍ଧ୍ୟା କହୁଥାଏ ତାର ମାତୃ ଜୀବନର କାହାଣୀ । ମୁଁ
ହେବାକୁ ଗଲେ ଲଭିବା ବେଦନା । ମତେ ସବୁ ନୂଆ ନୂଆ
ବୋଧହୁଏ, ତାର ଏ କଥା ଶୁଣି ।

ରାତି ହେଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାଠୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଘରକୁ ଫେରିଲି ।

ପନ୍ଦର ଦିନ ବିତି ଯାଇଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା ଆମ ଘରକୁ ଆସେ, ମୁଁ
ବି ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଏ । ସେ ଜରରେ ପଡ଼ିଲା । ତାର ସ୍ବାମୀ
ବିଜନ ବାବୁ କଟକରୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରତି ଡିନି ଦଣ୍ଡାରେ
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଇନ୍‌ଜେକ୍ସନ୍ ଦେଉଛନ୍ତି । ବଡ଼ ସାଦାତଳ
ବେମାର । ସେଦିନ ସଞ୍ଜ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସାଥରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ନକରି
ତାଙ୍କ ଘର ପାଟକ ଯାଏ ଆସିବ, କୋଳାହଳ ଶୁଭିଳ । ଧାଇଁ
ଯାଇ ଦେଖିଲି ।

ସବୁ ଶେଷ । ଚିର ଦିନ ପାଇଁ ବିଦାୟ ନେଇ ସେ ଚାଲି
ଯାଇଛି । କାନ୍ଥ ଉପରେ ବିଜନ ବାବୁ ମଥା ଛୋଟୁଥାନ୍ତି ।
ମାଉସୀ ଭଳି ପଡ଼ିଥାନ୍ତି ସନ୍ଧ୍ୟାର ବସ ଉପରେ । ଟୁନା,
ନିର୍ବୋଧ ବାଲକି-କାହ୍ନୁ ଜାଣିବ ଏ ବିଚିତ୍ର ଲୀଳା । ମୋର ପାଟିରୁ
ବାକ୍ୟ ଫୁଟିଲା ନାହିଁ — ପାଦ ଚଳିଲା ନାହିଁ — ଆଖିରୁ ଲୁହ
ନଶିଗଲା । ଭୁଣ୍ଡରୁ ଅତକିତ ଭାବରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା, ‘ନିର୍ମମ
ଭଗବାନ ।’

ଅନ୍ତେଷ୍ଟ୍ରୀ ଜୀବୀ ଶେଷକରି ବିଜନ ବାବୁ ଚାଲିଗଲେ ।
ଟୁନା ରହିଲା ମାଉସୀ ପାଖରେ ।

କେତେ ମାସ ଗଲା । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ମୁଁ ମାଉସୀ ଘରକୁ

ଯାଇ ଟୁନାକୁ ଖେଳାଏ, ହସାଏ, କାଖକରି ବୁଲୁଏ ।

ବିଜନ ବାବୁତ ଆଉ ବାହା ନହୋଇ ରହିବେନି । ସେ ମାୟାକୁ ବାହା ହେଲେ — ଉକ ଶିକ୍ଷିତା ଯୁବତୀ । ଘର ସଂସାର କଲେ ଟୁନା ବି ସେଇଠିକୁ ଗଲ ।

କିନ୍ତୁ ଯାହାର କରମ ସ୍ଥାନ, ଯିଏ ପିଲାଛୁ ମା ଛେଉଣି, ସେ କଣ ଆଉ ସୁଖ ପାଇବ ? ମାୟା ଟୁନାକୁ ସ୍ଥାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲା । ତାର ଭଲ କଥା ଶୁଣିଲେ ତାକୁ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ ହେଲା । କେତେ ବର୍ଷ ଗଲା । ଟୁନା ଆଉ ଶିଶୁ ‘ନୁହେ— ସଂସାର ଜାଣିବା ବୟସ ହେଲାଣି । ସାବତ ମାଁର ହତାଦର ସହ୍ୟ କରେ— କିନ୍ତୁ ବେଳେ ବେଳେ ତାର ନିର୍ମଳ ହୃଦୟ କାନ୍ଦୁ ଉଠେ । ସଦାବେଳେ ଖୋଜେ ମାଁ ଠାରୁ କିପରି ପାଇବ ସ୍ନେହ, ଆଦର ।

ଗୋଟିଏ ଦିନ ଟୁନାକୁ ଭାରି ଜର ହୋଇଥାଏ— କହିଲା, ‘ମାଁ, ମତେ ଭାରି ଶୋଷ ହେଉଛି ତ ଶୁଣି ଯାଉଛୁ, କିପରି ଟିକିଏ ଦିଅ ।’ ମାୟା ଫର ଫର ହୋଇ ‘କହିଲା, ‘ତୋ ପାଇଁ ଏବେ କିପରି କରି ବସିବି — ମୋ ମାରି କାନ୍ଦୁଛୁ— ମୁଁ ତେଣେ ଯାଏଁ ।’ ଟୁନା ନିଦାକ୍ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲିଗଲା ଶୋଇବା ଘରକୁ । ଶୋଷ ବେଶି ହେଉଥାଏ । ଘର କୋଣରେ ରଖା ଯାଇଥିବା ଡାଳରୁ ପାଣି ମନ୍ଦାଏ ପିଇ ଅଣ୍ଟା ପ୍ରାକିତ ଗଣ୍ଡ ଉପରେ ହାତ ଦୁଇଟି ଭରା ଦେଇ ବସି ରହିଲା ଖଟ ଉପରେ ।

ବିଜନବାବୁ ଘରକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ ଟୁନା ନାହିଁ । ସେ ଟୁନାକୁ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ନ ଦେଖିଲେ ଖୋଜନ୍ତି । ଯେତେ କାମ

ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସକାଳେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଟୁନାକୁ ନଦେଖି ଦରୁ ବାହାରେ ନାହିଁ । ମାୟାକୁ ଆସି ପଚାରିଲେ । ବିକୃତ ଭଙ୍ଗୀ କରି ସେ କହିଲା, ‘କେଜାଣି ମୁଁ ଜାଣେନା । ଯେଉଁ ଗୁଣବନ୍ତ ପୁଅ, ତାକୁ ଫେର ଏତେ ଆଦର ।’ ବିଜନବାବୁ ମସ୍ତକରେ ଶତ ବୃଷ୍ଟିକର ଡାକ ଦଂଶନ ଜ୍ୱାଳା ଅନୁଭବ କଲେ । ମାୟାକୁ ଭୟାନା କରି ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଟୁନା ଖଟଟିରେ ଶୋଇ ଥରୁଛି । ତାର କପାଳରେ ହାତ ଚାଲାଇ ବୁଝିଲେ — ଭୟଙ୍କର ଜ୍ୱର, ତାଙ୍କ ପାଟିରୁ ବାକ୍ୟ ପୁରୁଲ ନାହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟାର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଆଗରେ ଉଭୟହେଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ଟୁନାକୁ କପରି ଲଳନ ପାଳନ କରୁଥିଲା — ଆଜି ତାର ଏ ଅବସ୍ଥା — ବିଜନବାବୁଙ୍କ ଆଖି ଦୁଇଟି ଲୋଚକରେ ପୂର୍ଣ୍ଣହେଲା । ତାଙ୍କର ଡାକିଆଣି ହାତ ଦେଖାଇଲେ ।

ତାଙ୍କର ଔଷଧ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ଚାଲିଗଲେ । ବିଜନବାବୁ ମାୟାକୁ ପଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଥରକୁ ଥର ଆସି ଟୁନାକୁ ପଚାରିଲା । ଟୁନା ବାପାଙ୍କ ଆଗରେ କିଛି ପ୍ରକାଶ କରେନାହିଁ । କହେ ‘ମାଁ ସବୁଠିକ୍ ଭାବରେ କରି ଦେଉଛନ୍ତି —’

ଆରୋଗ୍ୟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ପରେ ସେ ଚାଲିଗଲା ତାଙ୍କୁ ଶିଖିବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ଥରେ ମଧ୍ୟ ସେ ମାଙ୍କ ଠାରୁ ଚିଠିପାଇଲା ନାହିଁ । ଟୁନା ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁବକ । ତାର ହୃଦୟ କାନ୍ଦୁଥିବେ ସେ କପରି ପାଇବ ମା ଠାରୁ ଏତେଟିକେ ଆଦର । ଅନେକ ସମୟରେ ମା ପାଖକୁ ଚିଠି ଦିଏ, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ନ ପାଇ

ହତାଶ ହୁଏ ।

ବଜନବାବୁଙ୍କ ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନସରେ—ଦୀର୍ଘ ଚାରିବର୍ଷ ପରେ ଟୁନା ଡାକ୍ତର ପାସ୍ କରି ଆସିବ ଘରକୁ । ଏହି ଶୁଭ ସ୍ୱବାଦ ଶୁଣାଇବା ପାଇଁ ସେ ମାୟା ନିକଟକୁ ଗଲେ ।

ସେତେବେଳେ ମାୟା ମାରୁ ସହୃଦ ସ୍ନେହାଳାପ କରୁଥିଲା । ହେତୁ ଟୁନା ଆସିବା ସ୍ୱବାଦ ଶୁଣି ତାର ହର୍ଷୋତ୍ସୁଲ ମୁଖରେ ଟାଣି ହୋଇଗଲା ବିସାଦ ରେଖା ।

ବଜନବାବୁଙ୍କୁ ଏକଥା ବୁଝିବାରେ ଆଉ ବାକୀ କିଛି ରହିଲା ନାହିଁ । ଉପରକୁ ଚାହିଁ ଖୋଟାଏ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ସ୍ତେସନ ଆଡ଼େ ଗଲେ ।

ପଞ୍ଚମ ଦିନ ହେବ ମାୟା ଶଯ୍ୟାଶାୟୀନୀ । ଉଠିବା ପାଇଁ ଶକ୍ତି ନଥାଏ ! ଟୁନା ମାଙ୍କ କଠିରେ ବସି କରୁଥାଏ ସେବା ଶୁଣୁଛା । ତଥାପି ରୋଗୀର ଭଲ ହେବାର ଆଶା ଖୁବ୍ କମ୍ । ଡାକ୍ତର ମାନେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି । ମାରୁ ଗ୍ରେଟପିଲା—ସେ ବା କ’ଣ କରିବ ? କେବଳ ମାଙ୍କ ମୁଖକୁ ଥରେ ଥରେ ଚାହିଁ ବ୍ୟାକୁଳ ଭାବରେ କାନ୍ଦି ଉଠେ ।

ଦୁଇ ତିନି ଦିନ ହେଲା ମାୟାର ହୃଦୟରେ ଆସିଛି ବିପ୍ଳବ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଟୁନା ପ୍ରତି ସେ ଯେଉଁ ନୃଶଂସ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ମାଗିବ କ୍ଷମା । ସେହି କ୍ଷମାରେ ସେ ପାଇବ

ମୁକ୍ତି ।

ନୋଟିଏ ନିରୁତ କୋଠରୀରେ ମାୟା ଶୋଇଥାଏ । ଟୁନା ମଥା ପାଖରେ ବସି ଦେଉଥାଏ ଆଇସ ବେଗ୍ । ବିଜନବାବୁ ଡାକ୍ର ଅଣିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାନ୍ତି ।

ମାୟା ଟୁନାର ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ଧରି କହିଲା, ‘ବାପ, ମୁଁ ତୋର ମା ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜଣେ ପିଣ୍ଡାଟୀ, ରାକ୍ଷସୀ— ତୋତେ ଦେଇଛି କଠୋର ଯନ୍ତ୍ରଣା । ସେଥିଲଗି ମୁଁ ତୋଠାରେ କ୍ଷମା ମାଗୁଛି । ତୁ ସବୁ ଭୁଲିଯାଇ ମୋର ପିଣ୍ଡକୁ ସଦୃଶ କରବୁ । ମୁଁ ପରଲୋକରେ ଥାଇ ତୋର ଆନନ୍ଦରେ ଆନନ୍ଦ ପାଇବି ।

ମାୟାର କଣ୍ଠ ବାସ୍ତବିକ ହେଲା— ସେ ଅନ୍ଧର କ’ଣ କହିବା ପାଇଁ ଚାହୁଁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଦୁଇଟି ନୟନ ତଳେ ଚିର ଦିନ ପାଇଁ ସେ କଥା ଅକୁହା ହୋଇ ରହିଗଲା ।

ମୋର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ମାଳତୀ ସହିତ ଟୁନା ଯେତେ ବେଳେ ବାହା ହେଲା, ଏଇ ବିରାଟ କାହାଣୀ ମୋ ନୟନ ତଳେ ଆଣିଦେଲା ଏକ ଅଶ୍ରୁଳ ଲେଖି । ଅଜି ସବୁ ପୃଷ୍ଠିଭୂତ ଦରଦର୍ଦ୍ଦି ସେଇ ଦୁଇଟି ନୟନ ତଳେ— ।

ନିନ୍ଦୋଗନ

ଧାରା ଶ୍ରୀବତୀ । ବର୍ଷା ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ହେଉଥାଏ । ସେଥି
ସଙ୍ଗେ ଅବରାମ ପବନ ଦୃଢ଼ ଗତିରେ ଚାଲିଥାଏ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ
ଝଟି ଆଘୋଳିତ । ଶ୍ରେଷ୍ଠିଆ ଘରଟି ଭିତରେ ବସି ଶୁଣୁଥାଏ
ବାଲ୍ୟ ଜୀବନର କାହାଣୀ । ଆଜି ସେ ସବୁ ଶୁଣିଲା ବେଳକୁ
ମୋର ଆଖିରୁ ଲୁହର ଝରଣା ଫିଟି ପଡ଼ୁଛି ।

ମୁଁ ସେତେବେଳେ ନିହାତ ଛୋଟ । ସାଥିକ ଥିଲା କେବଳ
ସାନ ଭଉଣୀଟିଏ । ଆମେ ଦୁଇଜଣ ନାରୀ, ଡେଇଁ, ଖେଳୁ,
ବୁଲୁ । ସେ ମୋତେ ସଶେନ ଦେଖିଲେ କାନ୍ଦେ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ
ତାକୁ ନ ଦେଖିଲେ ଖୋଜି ବୁଲେ । ଏମିତି ଖେଳ କୌତୁକରେ
ଆମର ଦିନ ତମାମ କଟେ । ସେତେବେଳେ ମୋତେ ଛ'କ
ସାତ ବର୍ଷ । ଏହି ବାଲ୍ୟ ଜୀବନରେ ଆମକୁ ଶୋକ-ଦାଗରରେ
ଲପାଲ ଦେଇ ବାପା ଚାଲିଗଲେ । ମାଁ ଏକୃଷ୍ଟିଆ । ଆଗକୁ
ଦେଖିଲେ କେହି ନାହିଁ କି ପଛକୁ ଦେଖିଲେ କେହି ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ
ଲୋକ । ଏହି ଦାରୁଣ ବିପତ୍ତିରେ ମୋ ଆମ ଦୁହେଁ କପଟ

ଲୁଲନ ପାଳନ କରିବେ ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବିବ୍ରତ କରିଥିଲା । ମୋର ପିଉସା ଆସି ଅନେକ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେଇ-ଯାନ୍ତି ତଥାପି ସେ ସବୁ ତାଙ୍କର ବାଧା ଦୁଃଖ ପାରେନାହିଁ ।

କେଲେଦନ ପରେ ମାଁ ଆମକୁ ଧରି ପିଉସା ଘରକୁ ଗଲେ । ସେଇଠି ପିଉସା ଓ ଆତାର ଅତୁଳନାୟ ସ୍ନେହରେ ଆମେ ଦୁଃଖ ପାଶୋରିଗଲୁ । କିନ୍ତୁ ମାଁର କଣ ଆଉ ସୁଖ ଫେରି ଆସିବ ? ସେ ଚାର ଦୁଃଖିନୀ ! ତାର ଜୀବନ-ପଥରେ ଯେଉଁ ଦାପଟି ଜଳୁ ଥିଲା, ଅକାଳ ପ୍ରଭାତେ ଯୋଗେ ଦେବାକୁ ଲାଗିଗଲା । ଆମେ ଚାର ଦିନ ପାଇଁ ବାପାଙ୍କ ସ୍ନେହ ଆଦରରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲୁ ! ସ୍ବର୍ଗର ଆମ ପ୍ରତି କି କଠୋର ବିଧାନ !

ସେଠାରେ ଅନେକ ଦିନ ବିତିଗଲା । ତହୁଁ ଆମେ ଆମର ଛୋଟିଆ ଗାଁ ରଘନାଥପୁରକୁ ବାହୁଡ଼ିଲୁ । ପିଉସା ମାସକେ ତିନି ଚାରି ଥର ଆସି ଆମର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ପଚାରି ପଚାରି କରି ଯାଆନ୍ତି ।

ଦିନକର କଥା ।

ଗାଁ ପିଲାଙ୍କ ସାଥରେ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ମୁଁ ଲାଲି ଯାଇଥାଏ ଜଙ୍ଗଲକୁ ବୁଲିବା ପାଇଁ । ହଠାତ୍ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ବର୍ଷା ହୋଇ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖାଗଲା । ପବନର ପ୍ରକୋପରେ ଗଛ ଗୁଡ଼ିକ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ି ଭୁଲୁଣ୍ଡିତ ହେଲେ । କିଏ କେଉଁ ଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏକଲା ବାଟ ନ ପାଇ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ବୃକ୍ଷ ମୂଳେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲି । ଦେଖ ଦେଖ ବର୍ଷା ଅଧିକ ହେଲା । ମୁଁ ଅବାକ୍ ଭାବରେ ସେଇଠି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ହମେ ଶୁଣି

ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳେ ବର୍ଷା ଟିକିଏ ଉଣାହୋଇ
ଆସୁଥାଏ । କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଏଣେ ତେଣେ ବାଟ ଖୋଜିବାରେ
ଲାଗିଲି । 'ନଗ୍ନକରେ ଯେଟ ଜଳୁଥାଏ । ବେଳେ ବେଳେ ଦୂରରୁ
ଉତ୍ସବର ଗର୍ଜନ ଶୁଣି ଆଗକୁ ଧାଇଁ ପଳାଏ । ସେତେବେଳେ
ମୋ ପଛଆଡୁ କିଏ ଗୋଡ଼ାଇଲା ପରି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରେ ।
ଏପରି ଅନେକ ଦୂର ଚାଲିଗଲା । କୌଣସି ରାଜମାର୍ଗର ବୃକ୍ଷ
ତଳେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଛି, ହଠାତ୍ ତୋପାନରେ ଗୋଟିଏ ଶାଖା
ଭାଙ୍ଗି ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ସେଇଠି ଢଳି
ପଡ଼ିଲି । ଆଉ କିଛି ମୋର ମନେ ନାହିଁ ।

ଦେହରେ ସଜ୍ଜା ଆସିଲା । ଦେଖିଲି ଜଣେ ଉଚ୍ଚ ବୟସ୍କ
ବ୍ୟକ୍ତି ମୋର ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ମତେ ଖୁବ୍ ଡର
ମାଡ଼ିଲା । ମାଁ ମାଁ ବୋଲି ଉଚ୍ଚସ୍ବରରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲି ।
ଠିକ୍ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଜଣେ ତରୁଣୀ ଆସି ମତେ ସାନ୍ତ୍ବନା
ଦେବାରେ ଲାଗିଲେ । ମୋର ମନ ମାଁକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଉଦ୍-
ବେଗ ହୋଇ ଉଠିଲା । ମାଁର ଆଦର ମୋର ଆଖି ଆଗରେ
ଦେଖାଗଲା । ସେହି ତରୁଣୀ ମତେ ବାହାମ୍ବାର ଶ୍ରବୋପ କର-
ବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସେହି ମିଷ୍ଟ ବାକ୍ୟରେ ମୁଁ ଟିକିଏ
ଆଶ୍ବସ୍ତ ହୋଇ ପାଣି ମନ୍ଦାଏ ପିଇବା ପାଇଁ 'ମାଣ୍ଡିଲି । ସେ
ମତେ ରୁଁ ଟିକିଏ ପିଆଇ ଆଶ୍ବାସ କଣ୍ଠରେ ପରୁରିଲେ
'କମିତ ଲାଗୁଛି ?'

କି ସ୍ବେଦ- ମମତା - ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ବର । କହିଲି, 'ହଁ, ଟିକିଏ
ଭଲ ଲାଗୁଛି ।'

ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ସାତଶୟ ପରିଚୟ୍ୟାରେ ମୋର ଦେହ

ଭଲ ହୋଇଗଲା । ପରେ ଜାଣିଲି ସେ ହେଉଛନ୍ତି ବିଶ୍ଵାସୀ
 ଡାକ୍ତର ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଏବଂ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ । ସେମାନେ ମତେ
 ଭାରି ଆଦରରେ ପ୍ରତିପାଳନ କଲେ । ଫମେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ
 ମାଉସି ଏବଂ ମଉସା ବୋଲି ଡାକିଲି ।

ଆଜି ଯାଏଁ ସେମାନଙ୍କର ଆଦର ମୁଁ ଭୁଲିପାରୁନାହିଁ ।
 ସେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ଅସୀମ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟରୁ ମୁଁ ବି. ଏ. ପାଶକର
 ଡାକ୍ତର ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲି । ମଉସାଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ମଧ୍ୟ
 ଅନେକ ସ୍ଥାନକୁ ଗୋଟି ଦେଖିବାକୁ ଗଲି । ମଉସା ମୋର ଏହି
 କାର୍ଯ୍ୟର ନିପୁଣତା ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ
 ଅନେକ ସମୟରେ ମାଁ ଓ ଭଉଣୀକୁ ଖୋଜେ । ମୋ ଦୁଃଖ
 କାହାଣୀ ଶୁଣି ମାଉସି ମଉସା ମଧ୍ୟ ମାଁ ଏବଂ ଭଉଣୀଙ୍କର ଅନୁ-
 ଯଚ୍ଛାନ କରନ୍ତି ।

ସେଦିନ ମଉସାଙ୍କ ଶରୀର ଅଳ୍ପ ଅସୁସ୍ଥ ଥିଲା । ସେଥିରେ
 ମାଉସୀଙ୍କର କଥାକୁ ନମାନ ରୋଗୀ ଚିକିତ୍ସା କରିବାକୁ ଚାଲି-
 ଗଲେ । ଫେରିଲା ବେଳକୁ ଜ୍ୱର ଶହେ ଦୁଇ । ଦିନକୁ ଦିନ
 ଜ୍ୱରର ପ୍ରକୋପ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । ମାଉସି ଆଜି ମୁଁ
 ତାଙ୍କର ସେବାରେ ଲାଗିଥାଉ । ଅନେକ ଡାକ୍ତର ଚିକିତ୍ସା କଲେ ।
 ଉପାସ ବାରକ୍ରତ ହେଲା । ତଥାପି ସେ ଆମକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲି-
 ଗଲେ । ଯିବା ସମୟରେ ସେ କହିଗଲେ, ‘ରାଜୀବ ! ତୋତେ
 ପୁଅ ପରି ପାଳି ଥିଲି, ଆଜିଠାରୁ ମୋର ସମ୍ପତ୍ତି ତୋର, ମାଉସି
 ର କଥା ଲାଗିଲା । ତୁ ସୁଖରେ ରହ ।’ ଆଜିଯାଏଁ ତାଙ୍କର
 ସେହି ଶେଷ ସ୍ଵେଦ୍ଧାଶୀଷ ମୋର ଲଲାଟରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହେଇ

ରହିଛି, ରହିଥିବ ।

ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ଆସି ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେଲେ; ତଥାପି ମାଉସିଙ୍କର ମନ ସ୍ଥିର ହେଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଚନ୍ଦ୍ରତାବସ୍ଥାରେ ସେ ରୁଗ୍‌ରା ହେଲେ । ମୋର ମନ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସଂସାରରେ ମୋଠାରୁ ବଳି ଦୁଃଖୀ ଆଉ କିଏ ଥିବ ? ଅଭାଗା କିଏ ଥିବ ? ବାଲ୍ୟ କାଳରୁ ବାପା ଗଲେ; ଚନ୍ଦ୍ର ନିପୁଡ଼ିର ନିଷ୍ଠୁର ତାତନାରେ ମୋର ସ୍ନେହମୟ ହୋଇ ହରାଇଲି; ଶେଷରେ ମୋର ମୁମୂର୍ଷୁ ଘଟରେ ଜୀବଦାନ କରି ମତେ ଯିଏ ପ୍ରକୃତ ମଣିଷ କଲେ, ସେହି କେଉଁ ଆଞ୍ଜି ଚାଲିଗଲେ । ବିଧାତାର ବିଧାନ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ !

ଏହି ବୈରାଗ୍ୟ ଭାବନା ସଦାବେଳେ ରହେନାହିଁ । ଠିକ୍ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମାଉସିଙ୍କ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷାରେ ଲାଗିପଡ଼ି ସେ ଏବୁ ବିସ୍ମରଣ ହୋଇଥାଏ ।

କେତେ ଦିନ ପରେ ମତେ ରାମପୁର ବଦଳିହେଲା । ସାଥରେ ମାଉସିଙ୍କୁ ଧରି ଚାଲିଲି । ଗ୍ରେଟିଆ ଗାଁ । ପ୍ରକୃତର ଶ୍ୟାମଳ ଶ୍ରୀରେ ପଲ୍ଲୀଟି ଅତି ରମଣୀୟ ଦିଶୁଥାଏ । ଦୁଇ ଭିନ୍ନ ଜଣ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଛୁଡ଼ିଦେଲେ ବାକୀ ସମସ୍ତେ ଦରିଦ୍ର, ଶୋଷିତ । ଦୈନିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ କରି ଘରକୁ ଆସି ମାଉସିଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରତା ମନକୁ ଭୁଲାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକରେ ।

ସେଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ତାପ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ି ଥାଏ । ସେହିକ୍ଷଣି ଘରକୁ ଫେରି ବାରନ୍ଦାରେ ବସିଛି, ଜଣେ ତରୁଣୀ ଧାଇଁଆସି ଶୋକାଭୁର କଣ୍ଠରେ କହିଲା, ‘ବାବୁ, ମୋକୁ ଭାରି

ଜର ହୋଇଛି, ହାତ ଗୋଡ଼ କାକର ହୋଇଗଲାଣି । ଦୟା
କରି ଟିକିଏ ଚଞ୍ଚଳ ଆସନ୍ତୁ ।

ଦିନସାରା ଖଟି ଖଟି ଟିକିଏ ବଣ୍ଟାମ ନେବା ବେଳକୁ ପୁଣି
ଡାକର । ବାହୁଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ମନ ହେଲା । 'କିନ୍ତୁ କାହିଁକି
କେଜାଣି, ଟିକିଏ ତୁନି ହୋଇ ପ୍ରଶ୍ନକଲି, 'କିଏ ଚିକିତ୍ସା କରୁ-
ଥିଲେ ?'

'କେଶବ ବାବୁ, ସେ ଏକା ଆପଣଙ୍କ ଠାକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି ।
ତରୁଣୀର ବିନମ୍ରାକୁଳ ଅନୁରୋଧରେ ସମବେଦନା
ଅନୁଭବ କଲି ।

ପୁଣି ସେ କହିଲା, 'ବାବୁ, ଚଞ୍ଚଳ ଆସନ୍ତୁ, ମାଁର ଦଣ୍ଡ
ଘଡ଼କେ ଚେତା ବୁଡ଼ିଯାଉଛି ।' କହୁ କହୁ ତା ଆଖିରୁ ଲାଞ୍ଜ
ଝର ଝର ବହିଗଲା ।

ଔଷଧ ପତ୍ର ସଜାଡ଼ି ତରୁଣୀର ପଥ ଅନୁସରଣ କଲି ।
ସେ ଚନ୍ଦ୍ରାବର ବୁଡ଼ି ରହିଲା ପରି ପହଣ୍ଡି ପକାଉ ଥାଏ ।

ରୋଗୀର ଅବସ୍ଥା ସାଂଘାତକ । ହାତ ଚପି ଦେଖିଲି
ନାଜୀର ସ୍ପନ୍ଦନ ଶିଥିଳ ହୋଇ ଆସିଛି । ଇଞ୍ଜେକ୍ସନ୍
ଦେଲି । ଅଧିକାଂଶ ପରେ ଦେଖିଲି ନାଜୀ ଟିକିଏ ସଦଳ ହୋଇ
ଆସୁଛି ।

ଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଛି, ଦୁଇଟି କୋମଳ
ହାତ ବନ୍ଧାଞ୍ଜଳରେ ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା ଧରି ମୋତେ ସ୍ଵାଗତ ଜଣା-
ଉଅ । ଶୋର ଲାଗିଲା । କହିଲି, କାଲିକି 'ଆସିବତ ।'

ଆରଦ୍ଧନ ।

ସେଗୀର ମୁଣ୍ଡପାଖେ ଠିଆ ହୋଇଛି । ସେଗୀ ମୁହଁଟି ଆଖି ଦୁଇଟି ଧୀରେ ମେଲାଇ କ୍ଷୀଣ ସ୍ଵରରେ ଡାକଲେ, ‘କେଶବ ବାବୁ ।’

ତରୁଣୀ କହିଲା, ‘କେଶବ ବାବୁ ନାହାନ୍ତି ।’

‘ଆଉ କିଏ ?’

‘ରାଜୀବ ବାବୁ, କାଲି ତୋତେ ଯିଏ ଇଞ୍ଜେକ୍ସନ୍ ଦେଇ ବଞ୍ଚାଇଲେ—’

ସେଗୀ ଧୀରେ ହାତଟେକି କହିଲେ, ‘ବାବୁ, ତୁମେ ମୋତେ ପ୍ରାଣଦେଲ । ତୁମର ରକ୍ତ ମୁଁ ଶୁଝି ପାରିବି ନାହିଁ ।’

କାହିଁକି କେଜାଣି, ମୋର ହୃଦୟରେ ଗଭୀର ସ୍ତବ୍ଧ ଅନୁଭବ କଲି । ନାଜୀ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କରିବା ଲାଗି ଆଗକୁ ଗଲି ।

‘ହାତ ଦେଖିବ ବାବୁ,’ କହି ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ ।

ନାଜୀ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କରୁଛି, ଦେଖିଲି ହଠାତ୍ ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ବିସ୍ମୟ ସଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦ୍ରାର ରେଖା ଗୁପ୍ତାପାତ କଲା ।

ସେ ମୋ ହସ୍ତାଙ୍କିତ ‘ରାଜୀବ ନୟନ’ ନାମ ଦେଖି ମୋର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ସେ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଖଣ୍ଡେ ସନ୍ଦାନର ତପ୍ତରତା ଯେପରି ତାଙ୍କର ଭ୍ରୂଧୁଗଳକୁ କୁଞ୍ଚିତ କରୁଥିଲା । ଆତୁର ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ କଣ୍ଠରେ ପଚାରିଲେ, ‘କିଏ ତୁମେ ?’

କଂପିତ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, ‘ମୁଁ ରାଜୀବ ।’

ସେ ଉତ୍ତପ୍ତ ହୃଦୟରେ ବାହୁ ପ୍ରସାରଣ କରି କହି ଉଠିଲେ, ‘ରାଜୀବ କରେ !’

‘ହଁ ମା—’

ପୁରୀର ଚନ୍ଦନ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଦଶ ଦିନ ଆଗରୁ ଆମେ ଯାଇଥିଲୁ । ମୁଁ, ବାବା ଆଉ ଜଣେ ଚାକର । ଯାତ୍ରାଟି ଶେଷ ଦିନରେ ନରେନ୍ଦ୍ର କୁଳଟି ଲୋକ-ଗହଳରେ ପୁରି ଉଠୁଥିଲା । ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ସହିତ ମୃଦଙ୍ଗ ନାଦ ସମବେଳେ ଜନତାକୁ ତନୁପୁ କରୁଥିଲା । ଯାତ୍ରା ଦେଖି ଆମେ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ରାତି ବାର । ସାନ୍ଧୁ ଓ କୋଠି ଗୁଡ଼ିକ ନିଦ୍ରାବ୍ୟ ।

ବୈଶାଖର ଉତ୍ତମ ପ୍ରଖର ଭାବରେ ବଢ଼ି ଥାଏ । ମୁଁ ଘରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲି, ବାବା ବାରନ୍ଦାରେ ଶୋଇବାକୁ ଗଲେ । ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ନିଦ ଘୋଟିଗଲା ।

ସେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ଘଣ୍ଟା ତିନି ହେବ, ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ଚକ୍ରାର ମୋ କାନରେ ବାଜିଲା । ଚମକି ପଡ଼ି ଦେଖିଲି, ମୋର ଗୋଡ଼ ତଳେ ଜଣେ ଲୋକ ଠିଆ ହୋଇଛି । ହାତରେ ଶାଣିତ ଛୁରିକା, ମୁହଁରେ କଳା ମୁଖା, ପରିହୃତ ପୋଷାକ ଗାଡ଼ି କଲା । ଦେହ ଶିତେଇ ଗଲା । ଭୁଣ୍ଡରୁ କଥା ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ସେ

ଗୋଟାଏ ରୁମାଲ୍ ମୋ ନାକ ପାଖରେ ଚୁପିଦେଲୁ । ତାପରେ ମୁଁ ଅଚେତନ ।

ରାତି ପାହୁଲା; ତଥାପି ମୁକ୍ତିବାସ୍ତାରେ ପଡ଼ି ଥାଏ । ସକାଳ ଦଗଟାରେ ଚେତା ଆସିଲା । ଉଠିବା ପାଇଁ ଖୁବ୍ ଦୁର୍ବଳ ବୋଧକଲି । ମୁଣ୍ଡ ଘୁରିଲା । ଅତି କଷ୍ଟରେ ଦେଖିଲି, ଗୁଡ଼ିଓ ଶୂନ୍ୟ, ମୋର ଖଟତଳେ ଶୋଇଛୁ ରଘୁଆ । ତାର ଚେତା ନଥିଲା ।

କିଛି ବୁଝିବାପାଇଁ ଅବକାଶ ପାଇ ନାହିଁ । ସତ୍ୟ ନା ସ୍ୱପ୍ନ ? ଭଲ ଭାବରେ ଚାରିଆଡ଼ ଦେଖିଲି— ବୁଝିବାର କିଛି ବାକୀ ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଡାକିଲି, ‘ବାବା, ବାବା’ । ଉଠୁ ଉଠୁ ମୋର ଅବଶ ଶରୀର ଶେଷ ଉପରେ ଢଳି ପଡ଼ିଲା । ପୁଣି ଉଠି ଦେଖିଲି ବାବାଙ୍କର ବକ୍ଷସ୍ଥଳରୁ ରକ୍ତଧାର ବହୁ ଯାଉଛି । ସେ ମୋ କାତର ଡାକ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଆଉ ଏ ଇହଧାମରେ ନାହାନ୍ତି । ବିଧାତା !

ସେଠାରେ ମୋର ସ୍ୱଜନ କିମ୍ବା ବନ୍ଧୁକେହି ନଥିଲେ । ସହାୟ ଶୂନ୍ୟ । ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ପରି ବାବାଙ୍କ ମୃତପିଣ୍ଡ ଉପରେ ଗତି କାନ୍ଦିଲି ।

ମୋର ବିକଳ ହୃଦୟ ଶୁଣି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କୋଠିରୁ ଜଣେ ପ୍ରୌଢ଼ା ଆସିଲେ । ସବୁ ଘଟଣା ମୋ ଠାରୁ ଶୁଣିଲେ । ମୋର ବ୍ୟଥା ଜର୍ଜରିତ ହୃଦୟରେ ସେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ ସମ-ଦୁଃଖୀ ହୋଇ । ତଥାପି— । ଘଟଣାଟି ସହରରେ ଅଛପା ରହିଲା ନାହିଁ । ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଘରଟି ଲୋକାରଣ୍ୟ ହେଲା ।

ପୋଲିସ ଆସି ମୋଠାରୁ ରିପୋର୍ଟ ଲେଖି ନେଲେ ।

ସେଠାର କେତେକ ସମାଜ-ସେବକଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦାବାଙ୍କର ଅନ୍ୟେଷ୍ଟି ଫିୟା କଷ୍ଟେ ମଷ୍ଟେ ଶେଷକରି କୁଆଡ଼େ ହେଲେ ପଳାଇବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତ କଲି । ରଘୁଆ ମାନିଲ ନାହିଁ । ମୋର ମାଉସୀ ପାଖକୁ ମତେ ନେଇ ଯିବାକୁ କହିଲା । କିନ୍ତୁ ମମା ମନ ମାନିଲ ନାହିଁ । ବାପା ମାଁ ଉଭୟଙ୍କୁ ହରାଇ ମର୍ମାନ୍ତକ ବେଦନା ଅନୁଭବ କଲି । ଦିନେ ରାତି ଦୁଇଟାରେ ରଘୁଆକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲି ।

ଦୁନିଆ ଭଙ୍ଗୁର । ଆଜି ଯେ ଅମୀର କାଲି ସେ ଫକୀର; ଆଜି ଯେ ମହତ୍ତ୍ୱ କାଲି ସେ କ୍ଷୁଦ୍ର; ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଯେଉଁ ହୃଦୟରେ ଅଗ୍ନିଶିଖା ଜଳି ଉଠୁଛି, ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତହିଁରେ ବହି ଯାଉଛି ଶୀତଳ ନିର୍ହର । କିନ୍ତୁ ସୁଖ କ୍ଷଣିକ, ଦୁଃଖ ଚିରନ୍ତନ ।

ବହୁ ଦିନ ପରେ ମୋର ସନ୍ତାପ-ବହି ନିବାପିତ ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଧନାତ୍ୟ ହିରାଲାଲର କନ୍ୟା ନୁହେଁ । ସେ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି ଅଫେରନ୍ତା ବାଟର ଯାତ୍ରୀ ହୋଇ ।

ଯେଉଁ ପିତାଙ୍କ ବାସ୍ତବରେ ଲଳିତ ପାଳିତ ହୋଇ ମୁଁ ସଂସାରର ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଜାଣି ନଥିଲି, ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବୁଝିଲି ଦୁନିଆର ବିଚିତ୍ର ଗତି । ବାର ବର୍ଷ ହେଲା ମୁଁ ଏକାକିନୀ । ଘରନାହିଁ, ବନ୍ଧୁ ସ୍ୱଜନ କେହି ନାହାଁନ୍ତି । ମୁଁ ସନ୍ୟାସିନୀ । ବାବାଙ୍କର ଆଦର କିମ୍ବା ସମ୍ପର୍କରୁ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରିଥିଲି, ଖଣ୍ଡିତ ଗୁହାରେ ଆଜି

ଅନୁରବ କରୁଛି ତାର ବହୁଗୁଣ ଆନନ୍ଦ । ଏହି ଆନନ୍ଦ
ଉପସ୍ଥେଗ କରି ମୁଁ କରୁଛି ଚିନ୍ତା, ଚର-ସୁନ୍ଦରଙ୍କର ନାମ
କୀର୍ତ୍ତନ ।

ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳ ଓ ସଞ୍ଜରେ ଖଣ୍ଡଗିରି ଗୁଡ଼ା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ
ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ବୁଲିଯାଏ । ବସନ୍ତ ଆଗମନରେ ଜଙ୍ଗଲର
ତରୁଲତା ନବ ମଞ୍ଜିରିତ ହୋଇ ଶୋଭା ବର୍ଦ୍ଧନ କରନ୍ତି । ମନ୍ଦ
ସମୀରଣ ପ୍ରବାହରେ କୁସୁମ ଗୁଚ୍ଛର ମଳୟ ବାସ ବହୁଯାଏ ।
ବିହଙ୍ଗମ ଦଳର କଳ ଧ୍ବନିରେ କାନନଟି ମୁଖରିତ ହୁଏ । ମୁଁ
ସେଠାରେ ଅନେକ ମମୟ ଦୃଶ୍ୟ ଶ୍ରେୟରୁ ଧ୍ୟାନ କରେ ।
ସ୍ଥାନଟିର ଶାନ୍ତ ନିର୍ଜନତା ମୋତେ ଶକ୍ତି ଓ ଭକ୍ତି ଦିଏ ।

ବସନ୍ତ ପରେ ଆସିଲା ନିଦାଘ । ଗୋଟିଏ ଦିନ ପ୍ରତ୍ୟୁ
ରୌଦ୍ରରେ ଗୁଡ଼ାର ପଥର ଗୁଡ଼ିକ ତାତି ଉଠୁଥାଏ । ପକ୍ଷୀକୂଳ
ତୃଷିତ କଣ୍ଠରେ ଆକୁଳ ରବ କରୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋର ସବୁ
ସହ୍ୟ । ଜଙ୍ଗଲର ଗୋଟାଏ ବଟବୃକ୍ଷ ତଳେ ବସି ଗୀତା ପାଠ
କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ କରୁଣ ଡାକ ଶୁଣି ଗୋଟିଏ ହେଲା ।

ଏପରି ଅସମୟରେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟର କରୁଣ
ଡାକ ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲି । ତଥାପି
କିଛି ଦେଖି ପାରିଲି ନାହିଁ । ପୁନର୍ବାର ସେହି ସ୍ବର—ଓଃ—ଓଃ—

ସେହି କଣ୍ଠର ଚିତ୍କାର ମୋ ହୃଦୟରେ ଜନ୍ମାଇଲା ମର୍ମାନ୍ତକ
ବ୍ୟଥା । ଦେଖିଲି, ଗୋଟିଏ ରୁଗ୍ଣ, ରୁପହୀନ, ଅସ୍ଥି-କଙ୍କାଳ
ବୃଦ୍ଧ—ଅତି କଷ୍ଟରେ ଯେପରି କଣ ଗୋଟାଏ ପାଇବା ଆଶାରେ

ଯାଉଛି । ତାକୁ ଦେଖି ମୋର ଆତ୍ମା କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ଦେଖୁ
ଦେଖୁ ସେ ଭୂମିରେ ଢଳି ପଡ଼ିଲା । ତା ସମୀପକୁ ଧାଇଁ ଗଲି ।

ତାର ଶୁଷ୍କ କଣ୍ଠରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଖୁରୁଚି, ‘ମୁଁ ପାପୀ
ମହାପାପୀ । ମୋର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନେକ ଜୀବନକୁ ନୃଶଂସ
ଭାବରେ ହତ୍ୟା କରିଛି । ଏହା ଜୀବନରେ ନର ରକ୍ତ ଶୋଷି
ପାଇଛି ଆନନ୍ଦ । କିନ୍ତୁ ଏବେ ପାଉଛି କଠୋର ଶାସ୍ତି । ହଁ,
ବିଧାତା, ତୁମେ କରୁଣା ହୁଅନାହିଁ; ଦୟାଳୁ ହୁଅନାହିଁ; ଶାସ୍ତି
ଦିଅ, ଆହୁରି ଦିଅ । କିନ୍ତୁ ପାପୀ କଣ ତୁମ୍ଭର ନୁହେଁ ? ତାର
ତାଙ୍କ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ତୁମ୍ଭେ ଚାହୁଁ ନାହିଁ ? ଏତେ କାଳ ଯାଏ
ଥରେ ସୁଦ୍ଧା ତୁମ୍ଭର ନାମ ତାଙ୍କ ନଥିଲା । ଏବେ ଭାବୁଛି,
ଜାଣୁଛି । ପ୍ରଭୁ, ଆହୁରି କେତେ ଦିନ ଅଛି ? ମୋ ପାପର
ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କଣ ଶେଷ ହୋଇନାହିଁ ? ଘନବନ୍ଧୁ !’ ଧରି ସରି
ହୋଇ ସେ ହାହାକାର କରିବାରେ ଲାଗିଗଲା ।

ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟି ଆସୁଥାଏ । ମୁଁ ତାଙ୍କିଲି, ତଥାପି
ନଶୁଣି ସେ ବାତୁଳ ପରି ପ୍ରଳାପ କରୁଥାଏ । ତାର ଅବସ୍ତବ
ଶୀଘ୍ର ହୋଇ ଆସିଲା । ଜଡ଼ିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲା, ‘ପାଣି ଦିଅ,
ପାଣି — ପାଣି—’

ମୁଁ ପାଣି ଆଣି ତାର ଭୂଷ୍ଟରେ ଅଜାଡ଼ିଲି । ସେ ଟିକିଏ
ଆଣି ମେଲି କହିଲା, “ତୁମ୍ଭେ କିଏ ମା ଆଜି ମୋର ଯନ୍ତ୍ରିତ
ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କଷ୍ଟିତ ଆଶ୍ୱସ୍ତି ଦେଇଛ । ମା ମୁଁ
ଜଣେ ନର ପିତା, ରାକ୍ଷସ । ଅନେକ ଦର-ସଂସାରକୁ ଧ୍ୱଂସ
କରିଛି; ପଞ୍ଚାକ୍ଷ ପତ୍ନୀକୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଛି; ମାତା ଠାରେ

ଶିଶୁକୁ ବଳ ଦେଇଛି; କନ୍ୟା ଆଗରେ ପିତାକୁ ହତ୍ୟା କରିଛି—
ଏବେ ମନେ ପଡ଼େ—ଠିକ୍ ତୁମର ପରି—

ବିଜୁଳି ପରି ଖେଳିଗଲା ମୋ ମନରେ— ସେଦିନର
ଘଟଣା— ମୋର ପିତୃହନ୍ତା × ×

ପୁରୀଠାରେ-----୩୪,---୩୪----

ମୋ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ପୁଣି ସେ ମୁହଁ କହିଲା, 'ମାଁ, ମତେ ଥରେ
ପୁଅ ବୋଲି ଜାଣ,—ତମର ଜାକ ଶୁଣି ମୁଁ ଚାଲିଯିବି ।'

ମୁଁ ଶୁଣୁଥାଏ ।

ସେ ପୁଣି ଆତୁର କଣ୍ଠରେ କହିଲା, 'ଜାକବନ୍ତ ମାଁ—'
କହିଲା, 'ପୁଅ—'

ସେ ମୋ ଠାରୁ ଏତକ ଶୁଣି ଚାଲିଯିବା ପାଇଁ ବୋଧହୁଏ
ଭଗବାନଙ୍କ ବରଦ୍— ଚାଲିଗଲା । ମୋର ତୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରୁ
ଥାଏ—

ତମେବ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛ ସର୍ବ ଭବେନ ଭରତ
ତତ୍ ପ୍ରସାଦାତ୍ ପରଂ ଶାନ୍ତଂ ସ୍ଥାନଂ ପ୍ରାପ୍ସ୍ୟସି ଶାଶ୍ବତଂ ।

ସାଧ୍ୟାସାଧୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ତାର କବରୀକୁ ଫିଟାଇ
ଆଣୁଥାଏ—ଶିଥିଳ କବରୀ ଭିତରୁ ମଞ୍ଜୀ ଫୁଲ ଗୁଡ଼ିକ ବିସ୍ତ-
ହୋଇ ଧରଣୀ ଉପରେ ପଡ଼ୁଥାଏ । କେତୋଟି ଦୂରଗାମୀ
ପକ୍ଷୀ ବିଳମ୍ବରେ ଆତୁର ସର୍ଜାତ ଗାଇ ନାଡ଼କୁ ଫେରି ଯାଉ-
ଥାନ୍ତି । ସମୁଦ୍ରର ଶବ୍ଦମାଳା ବାଲୁକାସାଗର ଚରଣ ପ୍ରାନ୍ତକୁ
ସ୍ପର୍ଶକରି ପଛେଇ ଯାଉଥାନ୍ତି ।

ଉଦାସୀନ ଚକ୍ଷୁରେ ସେଇ ଲହଡ଼ିଆ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ରହିଥିଲି ।
ଠିକ୍ ମୋ ଆଗରେ ଜଣେ ଚରୁଣୀ ଚାଲିଗଲେ । ହଠାତ୍ ମୋର
ଦୃଷ୍ଟି ତାଙ୍କର ମୁଖ ମଣ୍ଡଳରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ମୋ ଆଡ଼େ ଥରେ
ଅପାଙ୍ଗ ଡାକିଲା । ସାଗର-ସୈନ୍ୟ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଚଢ଼ି
ମଉଁ ଦୂରଦୂର ମହରତାକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଥାଏ । କାନର ଦୁଇଟି
ଦୋଳାୟମାନ ଅଳଙ୍କାର ସେଥିର ପ୍ରତୀକ ।

ମୁଁ ଲକ୍ଷ କରିଥିଲି ତାଙ୍କର ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ ଯୌବନ ପ୍ରତି । ସେ
ମୋର ନୟନ ପଥରୁ ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲେ । କାହିଁକି କେଜାଣି
ମୋ ମନରେ ଗୋଟାଏ ଅଜଣା ପୁଲକ ସଞ୍ଚରିତ ହେଲା । ସେ

ତରୁଣୀର ମନୋହର ରୂପରେ ମୁଁ ଆମୃତର ହୋଇ ବସାକୁ
ଫେରିଲି ।

ଛୋଟିଆ ବଙ୍ଗଳାଟି ସମୁଦ୍ର କୂଳରୁ କିଛି ଦୂରରେ । ଲାଗି
ଲାଗି କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସାନ ବଡ଼ ବଙ୍ଗଳା । କିନ୍ତୁ କାହାର ମଙ୍ଗେ
ମୋର ପରିଚୟ ନଥାଏ । ବଙ୍ଗଳାଟିର ଦୁଇ କଡ଼ରେ ସୁଖେ
କୁସୁମ ବିକଶିତ ତରୁଲତାର ଘନ ବେଷ୍ଟମା । ମଞ୍ଜାଡ଼ ଗଛ
ଗୁଡ଼ିକ ସମତୁଳରେ ଘେରି ହୋଇଥାଏ । ଆଗରେ ପିଚ୍ ରସ୍ତା ।
ଅଜଣା କଣୋରୁର ରୂପ ଧ୍ୟାୟି ନୀରବରେ ବାରନ୍ଦାରେ ବସି
ରହିଛି, ପୂଜାରୀ ଆସି ଡାକିଲେ । ଘଡ଼ି ଚାହିଁ ଦେଖିଲି ଦଣ ।
ଖାଇବାରେ ବସିଲି, କିନ୍ତୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲାନାହିଁ । ଦୁଇ ଗୁରୁଗୁଣ୍ଡା
ଖାଇ ପଡ଼ିରହିଲି ଶେଷ ଉପରେ । ମନକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା
ପାଇଁ ସଦ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଗାନ୍ଧୀ’ ପତ୍ରିକା ଧରିଲି । ସେଥିରେ ବି
ମନ ନିୟୋଗ ହେଲାନାହିଁ । କେବଳ ସେଇ ତରୁଣୀର ଲବଣ୍ୟ-
ମୁଖଟି ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଉଠୁଥାଏ । କେତେ ବେଳେ
ନିଦ ଆସିଲା, ଜାଣିପାରିଲି ନାହିଁ ।

ରାତି ପାହିଲା । ସେଦିନ ଫଗୁଣ ସୂକ୍ଷ୍ମମା । ଅନେକ ସ୍ଥାନର
ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକେ ଦେବ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଆସୁଥାନ୍ତି । ଲୋକ
ଗହଳରେ ଜଗନ୍ନାଥ ବେଢ଼ା ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ ।
ହରିନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ସଙ୍ଗେ ମୃଦଙ୍ଗ ନାଦରେ ମନ୍ଦିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
ପଡ଼ୁଥାଏ । ଦିଅଁ ଦର୍ଶନ କରି ଫେରୁଛି, ଦେଖିଲି ଘଡ଼ି ତରୁଣୀ-
ତରୁଣୀ ମୋ ଆଡ଼େ ଆସୁଛନ୍ତି । ତରୁଣୀ ନମ୍ର କଣ୍ଠରେ କହିଲେ,
‘ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଟିକିଏ ସୁଖିଆ କରାଇ ଦେବେ ?’

ରୁଲିଲୁ । ଚକାଡୋଳାର ପୁନଃଦର୍ଶନରେ ମନ ଆହୁରି ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ହେଲା । ତନିହେଁ ଦର୍ଶନ ଯାରି ଫେରିଲୁ । ତରୁଣ କହିଲେ, ଆପଣଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଜି ଚକାଡୋଳାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳିଲା । ପରିଚୟ ପାଇ ପାରିବି ?

‘ବିଜୟ କୁମାର ।’

‘ସ୍ତ୍ରୀ ଜୀବନ ଶେଷ ହୋଇଛି ?’

ମୁଁ ପଚାରିଲି ‘କଣ କାମ କରନ୍ତି ?’

କିଛି ନାହିଁ । ବି. ଏ. ପଢ଼ୁଛି । ମୋ ନା ରତନ । ଏ ମୋରି ଭଉଣୀ ଶାନ୍ତା । ସ୍କୁଲଫାଇନେଲ୍ ପଢ଼ୁଛି ।

ନମସ୍କାର କଲି, ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତି ନମସ୍କାର କଲେ । ଦୁହେଁ ମୋ ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ । ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ ବସାକୁ ଫେରିଲି ।

ଅନେକ ଦିନ ପରେ -

ଆସନ୍ନ ସନ୍ଧ୍ୟା । ସମୁଦ୍ର ପନ୍ଥାକୁ ବୁଲିଯାଉଛି, ହଠାତ୍ ଶୁଭିଲା, ‘ନମସ୍କାର, ବିଜୟ ବାବୁ ।’ ଦେଖିଲି, ସେହି ପରିଚିତା ଶାନ୍ତା ଓ ତାର ବଡ଼ଭାଇ ।

ଶାନ୍ତା ପଚାରିଲା, ‘କୁଆଡ଼େ ମାଉଛନ୍ତି ?’

କହିଲି, ‘ସମୁଦ୍ର କୁଳକୁ ।’

ଦୁହେଁ ମୋ ସହିତ ଗଲେ । ତନିହେଁ ଶଶି ଏ ବେଞ୍ଚରେ ବସିଲା । ଶାନ୍ତାର ମୁଖ ମଣ୍ଡଳକୁ ଅସ୍ତ୍ରଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଲୋହିତ ରଶ୍ମି ଗ୍ରାସିତ କଲା । ସମୀର ଗତିରେ ତାର ଦେହର ପ୍ରବାସ ମୋ

ମନରେ ନବ ଶିହରଣ ଖେଳାଇ ଦେଲା ।

ସେତେବେଳେ ରତନ ସାସାରକ ଓ ଗୁପ୍ତ ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ମୂଳକ ତର୍କ ଉଠାଇଲଣି— କେଉଁଟି ଅଧିକ ସୁଖପ୍ରଦ ଏବଂ ଉପଯୋଗୀ । ମୁଁ କହେଉଥିଲି ସମାନ । କିନ୍ତୁ ରତନ ସେଥିରେ ଏକ ମତ ହୁଏନାହିଁ । ସେ କହେଉଛନ୍ତି ଗୁପ୍ତ ଜୀବନ କେବଳ ସୁଖପ୍ରଦ, ମୂଲ୍ୟବାନ । ଶାନ୍ତା ମୋର ଯୁକ୍ତିକୁ ସମର୍ଥନ କରି ରତନ ସହିତ ବାଦ କରେ । କିନ୍ତୁ ଯୁକ୍ତିର ଶେଷ ନାହିଁ । ତିନିହେଁ ଫେରିଲୁ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ରାତି ନଠା । ରତନ ଓ ଶାନ୍ତା ମତେ ବସାରେ ଛୁଡ଼ି ଦେଇ ଚାଲିଗଲେ ।

ପ୍ରତିଦିନ ରତନ ଏବଂ ଶାନ୍ତା ସହିତ ମୋର ଦେଖାହୁଏ । ତିନିହେଁ ବୁଲିଯାଉ, ସିନେମା ଦେଖୁ । ଇମିତି ଆମର ସ୍ନେହ ଦିନକୁ ଦିନ ଘନସ୍ଥ ହେଲା । ସେଦିନ ରତନ ଘରେ ମୋର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଥିଲା । ଶାନ୍ତା ଆସି ମତେ ସାଥରେ ନେଇ ଗଲା । ପଡ଼ାଘରେ ମୁଁ ଏକଲା ବସି ‘ସିନ୍ଦୂର’ ପତ୍ରିକାର ପୃଷ୍ଠା ଲେଉଟାଇବାରେ ଲାଗିଛି ହଠାତ୍ ମୋର ନଜର ଗୋଟିଏ କବିତା ଉପରେ ପଡ଼ିଲା, ମୂଳରୁ ଶେଷ ଯାଏ ପଢ଼ି ଦେଖିଲି ତଳେ ଅଛି— ‘ଲେଖିକା ଶାନ୍ତା ଦେବୀ’ । ଠିକ୍ ସେହିକେବେଳେ ଶାନ୍ତା ତାର କୁଣ୍ଡଳ କୁନ୍ତଳକୁ ହଲାଇ ପଡ଼ାଘରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ପଚାରିଲି, ‘ଶାନ୍ତା ‘ପ୍ରତୀକ୍ଷା’ କବିତାଟି ତୁମେ ଲେଖିଛ ?’

ଶାନ୍ତାର ଅଧର ଉପରେ ଫୁଟି ଉଠିଲା ଇନ୍ଦ୍ର ମଲିଚି ଆରକ୍ତମା । ସେ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ସମ୍ମତ ପ୍ରକାଶ କଲା ।

କହିଲି, ‘କବିତାଟି ଖୁବ୍ ଭଲ ହୋଇଛି । ପଦବିନ୍ୟାସ, କଳ୍ପନା-ବିଳାସ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । କିନ୍ତୁ ଭାବ ଦରକାର ।

‘ଆସନ୍ତୁ, ଭୋଜନକୁ ଯିବେ, ଭାଇ ଭାଉଜନ୍ତୁ ।’

ଭୋଜନ ପରେ ରତନ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ଗଲା । ମୋର ଅନୁରୋଧରେ ଶାନ୍ତା ତାର ବେହୁଲାଟିକୁ ଆଣି କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚମ୍ପୂ ଗାଇବାରେ ଲାଗିଲା । ଗଣା ଝଂକୃତ କଣ୍ଠରେ ସେ ‘ଭଙ୍ଗି’ ଚମ୍ପୂଟି ଗାଉଥାଏ । ମୁଁ ଏକ ଲମ୍ବରେ ତାକୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଇଲା ।

କହିଲି, ‘ଶାନ୍ତା, ତୁମ୍ଭର ଗାନ ଅତି ଉଚ୍ଚ କୋଟିର, ଅଧାବ-ସାୟ-ବଳରେ ଜଣେ ସୁଦକ୍ଷ ଗାୟିକା ହେବ । ଆଜି ତୁମକୁ ବେଶୀ ପରିଶ୍ରମ ଦେଲି, କ୍ଷମା କରିବ ।’

ସେ କୋମଳ କଣ୍ଠରେ କହିଲା, ‘ପ୍ରତିଦିନ ଏପରି ଗାଏ । ଆଜି ନୁଆଁ ନୁହେଁ ।’ ସେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ରାତି ଏଗାର ହେବ । ଶାନ୍ତା ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଘରକୁ ଫେରିଲି ।

ଆଜିକାଲି ଶାନ୍ତା ମତେ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ବିନିମୟ କରେ ।

ଗୋଟିଏ ଦିନର କଥା । ଖୁବ୍ ବର୍ଷା ହେଉଥାଏ । ପବନର ବେଗ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଥାଏ । ବର୍ଷା ପ୍ରାବନରୁ ନିବର୍ତ୍ତିତ ପାଇଁ ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦ କରି ଖଣ୍ଡିଏ କବିତା ଲେଖିବାରେ ବସିଛି, ହଠାତ୍ ଦ୍ଵାର ଦେଶରେ କରାଯାତ ଶୁଭିଲା । ଫିଟାଇ ଦେଖିଲି ଯୋଗୁ ପିଅନ । ଖଣ୍ଡିଏ ଲମ୍ବାପା ମୋର ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ଚାଲିଗଲା ।

ଚିଟିର ଉପର ଅକ୍ଷରରୁ ବୁଝିଲି ବାପା ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଗ୍ରହରେ ଖୋଲି ପଢ଼ିଲି—

କଟକ

ବିଜୟ,

ତୋର ଶେଷ ପକ୍ଷ ପାଇଛି । ଲେଖିଛୁ ଏବେ
 ବିଦ୍ରାହେବାକୁ ଗୁହଁନାହୁଁ । ମୋର ଚତୁର୍ଥ ଅବସ୍ଥା । ତୁ ପାଇ
 ଛ ମାସ ହେଲାଣି । କଣ କରୁଛୁ ? ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଜଣେ ଏଡ଼ -
 ଟ୍ରେକେଟ୍‌ଙ୍କ ଝିଅ ସହିତ ଠିକ୍ କଲି । ଏହି ଗୁରୁଦିନରେ
 ବିବାହ । ତୁ ମୋ ଠି ପାଇଲକ୍ଷଣି ବିଳମ୍ବ ନକରି ଆସିବୁ ।
 ତୋର ମା ଖୁବ୍ କାନ୍ଦୁଛି । ଶୀଘ୍ର ଆସି ତାକୁ ସାନ୍ଥନା ଦେବୁ ।
 ହେଲା କରବୁ ନାହିଁ ।

ତୋର

ବାପା

ଚିଠି ପଢ଼ି ମସ୍ତକରେ ଗୁରୁ ଆଦାତ, ମନରେ ଦାରୁଣ
 ବେଦନା ଅନୁଭବ କଲି । ବାପ ମାଙ୍କର ଆଦରର ଏକମାତ୍ର
 ସନ୍ତାନ ମୁଁ । ମୋର ଆଖିଆଗରେ ସେହି ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ର ଉନ୍ମୋ-
 ଚିତ ହେଲା । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଶାନ୍ତାର ସ୍ନେହ-ବନ୍ଧନ ଛୁଣ୍ଟାଇବି
 ବା କିପରି ? ସେ ମୋତେ ଜୀବନ ସବୁ ଆଦର କରେ ଓ
 ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେହି ଆଦରକୁ ଚାହୁଁନାହେ । ଏହି ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା
 ମତେ ପାଗଳ କରିଦେଲା । ଅବଶ ହୋଇ ଶେଷରେ ଶୋଇ
 ପଡ଼ିଲି ।

ଆରଦିନ ସକାଳୁ କଟକ ସ୍ଥେସନକୁ ଚାଲିଲି । ସାଙ୍ଗରେ
 ରତନ ଏବଂ ଶାନ୍ତା ଆସିଥାନ୍ତି । ଜୁଣ୍ଡାୟ ଦଣ୍ଡିବାଜିଲା; ରତନ
 ମତେ ନମସ୍କାର କରି ଓହ୍ଲାଇଲା । ତା'ପୁଅରୁ ମୋର ଦୁଇ

ହାତକୁ ଉଠି ଧରି ବିକଳ କଣ୍ଠରେ କହିଲା, ‘ଭୁଲିଯିବେ ନାହିଁ ।’
ସାନ୍ତାଳୀ ଦେଇ କହିଲି, ‘ଶାନ୍ତା, କାନ୍ଦନାହିଁ, ଅଳ୍ପ ଦିନ
ଭିତରେ ନିଶ୍ଚୟ ଫେରି ଆସିବ ।’

ଗାଡ଼ ଛାଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଶାନ୍ତା ଆଡ଼େ ଏବଂ ଶାନ୍ତା ମୋ ଆଡ଼େ
ବୁଝି ରହିଥାଉଁ । ସମେ ଗାଡ଼ ଶେଷ ଗଡ଼ରେ ଆଗେଇ ଚଲା ।
ଶାନ୍ତା ମୋର ନୟନ ପଥରୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲା— କିନ୍ତୁ ହୃଦୟ
ପଟେରୁ ନୁହେଁ !

ପରଦା ଦିନ ଗତିଯାଇଛି । ଶାନ୍ତାର ଅତୁଳନାୟ ସ୍ନେହ
ଭୁଲି ପାରି ନାହିଁ । ଭୁଲି ପାରିବା ସମ୍ଭବ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ସେଦିନ ଜଳଯୋଗ ସାରି ଆରମ୍ଭ ଚୌକରେ ବସି
‘ପିକ୍‌ଚର୍ ପୋଷ୍ଟ’ର କୌତୁକପ୍ରଦ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତରମାଳା ପଢ଼ୁଛି,
ପୋଷ୍ଟ ଫେନ୍ ଖଣ୍ଡି ଏ ଚିଠି ଦେଲା—

ପୁରୀ

ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଜୟ,

ଆଜିକୁ ଚାରି ଦିନ ହେଲା ଶାନ୍ତାର ଜୁର
ପ୍ରକୋପ ଭୀଷଣ ରୂପ ଧାରଣ କରିଛି । ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା
ବୁଲିଛି କିନ୍ତୁ ସମୋହର ବିଷୟ । ଭାବୁଛି କଲିକତା ଧରି
ବୁଲିଯିବ । ତୁ ଟିକିଏ ଆସି ଦେଖିଯିବା ପାଇଁ ଶାନ୍ତା କହୁଛି ।
ଶୀଘ୍ର ଆସିବୁ ।

ରତନ

ଚିଠି ଖଣ୍ଡି କ ଟେବଲ୍ ଉପରେ ଥୋଇଦେଇ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ
ବାହାର ପଡ଼ିଲି । ଖୁବ୍ ବର୍ଷା ହେଉଥାଏ । ରାତି ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା

ଜେରରେ ପୁରୀ ପହଞ୍ଚିଲା । ଗାଜୀରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଖଣ୍ଡିଏ ଘୋଡ଼ା
 ଗାଡ଼ି ଚଢ଼ି ରତନ ଘରକୁ ଚାଲିଲି । ମୁଁ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ
 ଓହ୍ଲାଇ ଏକା ନିଶ୍ଵାସକେ ଧାଇଁ ଡାକିଲି, ‘ଶାନ୍ତା’ ‘ଶାନ୍ତା’ ।
 ମୋର ଆକୁଳ ଡାକ ଶୁଣି ଶାନ୍ତା ଧୀରେ ଆଖି ଦୁଇଟି ଖୋଲି
 ମୋତେ ଚାହିଁ ଶୀଘ୍ର ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ‘ବିଦାୟ ।’ ଠିକ୍
 ସେଇଠି ତାର ଜୀବନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଶେଷ ହୋଇଗଲା ।

ଦେଖିଲି ଝରକାର ବ୍ୟକ୍ତି ଫର୍ଦ୍ଦୀକୁ ଭେଦକରି ଖଣ୍ଡିଚନ୍ଦ୍ରର
 କ୍ଷୀଣରେଖା ଘର ଭିତରେ ଧୀରେ ମିଳାଇ ପାଇବ ।

—୦୦୦୦୦—

ଯେଉଁ ଦିନ ଯାହା . -

ଦ୍ଵିମିଳ ସମ୍ମାନ । ଆକାଶରେ ଶୁଷ୍କ ମେଘର ଏକ ସୁଷ୍ପ ଆସ୍ତରଣ ବଞ୍ଚି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ପ୍ରକୃତର ଏ ଦନାଗମନରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଯେପରି ନିସ୍ତେଜ ଓ ମୃଦୁମାଣ ଲାଗି ଆସୁଥିଲା , ସେଥିରେ ପ୍ରମଥଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାଇଛି । ଚକ୍ରର କରୁଣ ପଲକ ଭିତରେ ସେ ଦେଖୁଥିଲେ ମେଘଆ ଆକାଶରୁ ରବି ରଶ୍ମି ଧରଣୀ ଉପରେ ଛୁଟିବା ପାଇଁ କିପରି ବ୍ୟସ୍ତ ଆଉ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଯାଉଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ମେଘର ଏ ଆଖି-ବୁଜି ଖେଳ ନୁହେଁ । ବାହୁର ରବି-ଗ୍ରାସ ଖେଳ ।

ଧୂମିଳ ଗଗନ । ନିଦାଘର ଅପଚାର ପ୍ରକୃତିର ବ୍ୟଥା ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇବା ପ୍ରମଥଙ୍କର ତନ୍ମୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖା ଦେଇଛି । ସେ ଏକ ପ୍ରକାର ଚନ୍ଦ୍ରାମଗ୍ନ ଥିଲେ ଅଥଚ ଛୁଟି ଭିତରଟା ସସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ମନ ଭିତରୁ କୌଣସି ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ପାଇ ପାରୁନଥିଲେ । ନୋ ଓ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ଭିତରେ ମଣିଷ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ଯେପରି ହରାଇ ବସିଛି ।

ଛଅଦିନ ତଳେ ଶାନ୍ତି ପାଖରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଆସିଥିଲା—

‘ମାଁଙ୍କୁ ଜର ଦେଇଛି; ଆପଣ ଶୀଘ୍ର ଆସିବା ପାଇଁ କହିଛନ୍ତି;
 ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବେ ।’ ଆଜି କାଲି ବୋଲି ଛଅଟି ଦିନ ବଡ଼ ଗଲଣି ।
 ତଥାପି ଛୁଟି ଦରଖାସ୍ତ ମଞ୍ଜୁର ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ତହସିଲ-
 ଦାରବାବୁଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧୁ
 ଜୀବନର ଏ କେତୋଟି ଲକ୍ଷଣ ଶିଖିବାକୁ ହେବ । ପଞ୍ଚସ୍ତର ଟଙ୍କା
 ଦରମାର କରଣୀ । ଏ ଅକର୍ମଣ୍ୟ କାଳରେ ଭ୍ରାତ୍ୟବଶିଷ୍ଠ
 ଶାସ୍ତ୍ର ଏ କାମ ଲୁଚି ଯାଇଛି । ସେଇଟିକୁ ରଖି ଜାଣିପାରିଲେ
 ସେ କୌଣସି ମତେ ମୁଖ ଦୁଃଖରେ ସଫାର ଚଳିଯିବ । ଦୁନିଆ
 ଦାଉରୁ ସେ ସାହୁ ପାଇବେ । କାମ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ବିଚାରି ଦେବା
 ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସତୁର ବର୍ଷର ମାଁ ବୁଢ଼ି ଜରରେ
 ପଡ଼ିଛି । ଭୀଷଣ ଜର । ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ମା ।
 ଶାନ୍ତି ଏକୁଟିଆ, ଭୁଲାଇ ପାରୁନଥିବ । ନୂଆ । ଯଦି ପିଲା
 ଦିନର ଧୂଳି ସାଥୀ, ଅଥଚ ନିନ୍ଦାତ ଲାଜକୁଳି ଲଜାଟି । ପଦେ
 କଥା କହିବା ପାଇଁ କେତେ ଥର ଥର, କେତେ ଯୁଗ ଯେପରି
 ଚାଲିଯିବ । ସାଇ ପଡ଼ିଶାଙ୍କ ଆଗରେ ମୁହଁ ଖୋଲି କିଛି କହିବାକୁ
 ଲାଜ । ଘର ଝାଟୁଆ, ପାଣିତତା, ପାଚନ ଶିଝା — ମାଁର ସକଳ
 ପ୍ରକାର ପଥ୍ୟ ସୁବିଧା ଏକୁଟିଆ ଭୁଲାଇ ପାରୁନଥିବ । ପ୍ରମଥ
 ଜାଣନ୍ତି । ତଥାପି ସେ କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୂଢ଼ ।

ଡାକବାଲା ଚିଠି ଶାସ୍ତ୍ର ଏ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା । ଶାନ୍ତିର
 ହସ୍ତାକ୍ଷର । ସେ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ‘ଜରୁର ଆସିବେ । ବୈଦ୍ୟ
 ହତାଶ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସ୍ନେହୀ ଡାକରବାବୁ ଆସି
 ମାଁଙ୍କୁ ଦେଖି ଯାଉଛନ୍ତି । ସେ କହିଲେ ଯେନ୍‌ସିଲିନ୍ ଦେବାକୁ

ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ଦୁଇ ଲକ୍ଷର ଗୋଟିଏ ଶିଶି ଆଣିବ ।’

ଛୁତଟା ଡିଙ୍ଗି ପାହାର ପରି ଉଠି ପଡ଼ିଲା । ଶୁକରୀ ଖଣ୍ଡକ ଗଲେ ଯାଉ ପଛେ ସେ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଅଲ୍‌ବର୍ଦ୍ଧ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସେ ବାହାର ପଡ଼ିଲେ । ହାତରେ ଛୋଟ ବେଗଟି । ମନରେ ଘୋର ଉଦ୍‌ବେଗ । ଶାନ୍ତି କେତେ ଅସୁବିଧା ପାଉ ନଥିବ । ପାଦ ଇତସ୍ତତଃ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ପ୍ରଥମ ପିଲାଦିନରୁ ପିତୃହସ୍ତ । ପାଖେ ପାଖେ ପିଠିର ଦୁଇଟି ଛୋଟ ଭଉଣୀ ବି ଫାଙ୍କି ଦେଇଛନ୍ତି । ବାପ ଆଗରୁ କଲେକ୍ଟର ଯାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ଆଠ ନ ବର୍ଷର ପିଲା । ମନେ ଅଛି, ସଫା ସଫା ମନେ ଅଛି । ତୁଠ ପଥର ଉପରେ ମାଁଙ୍କ କାତ ପିଟା ଯାଇଥିଲା, ସୀନ୍ଧାର ସିନ୍ଦୂର ଟୋପା ଲାଗି ଯାଇଥିଲା । ଛୋଟ ଛୋଟ ତନୋଟି ପିଲାକୁ ଧରି ସେ ଘରକୁ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଫେରିଥିଲେ । ସତେ ସେ ବାହୁନି ବାହୁନି କେନେ କାନ୍ଦି ନଥିଲେ । ଅଦେଇ ବର୍ଷର ଭଉଣୀଟିକୁ ସେ ପ୍ରାଣ ପରି ଜାଗ୍ରତରେ ପାଳି ଆଣୁଥିଲେ । ବାପାଙ୍କ ମୁହଁ, ବାପଙ୍କ ଚେହେରା ବାପଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ ଠିକ୍ ଠିକ୍ । ମାଁଙ୍କ ହୃଦୟରେ କେତେ ଆଶା ନିଧି ଦେଉନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବାପା ଯିବାର ଠିକ୍ ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ବତାସରେ ଫୁଲ ଝୁଲି ପରି ଦୁହେଁ ଫୁଟି ଫାଟିଗଲେ । ମାଁଙ୍କ ଭଙ୍ଗା ମେରୁହାଡ଼ି ଚୁରୁ ଚୁନା ହେଲା । ତଥାପି ସେ ସେହି ଅଟଳ । କି ସୈନ୍ଦବ୍ୟ ତାଙ୍କର ! ଛୁତ ଭିତରେ ପାଉଁଶ କୁହୁଳୁ ଉଠୁଥିଲେ ବି ସେ ଦବାଇ ରଖୁଥିଲେ । ଦୁଇ ଏକର ଜମି

ଥିଲା । ଜମିଦାରଙ୍କ ଶ୍ରେଣିରେ ପେଟ ଭିତରକୁ ଗଲା । କିନ୍ତୁ
ନଦେଇ ପାରି ନିଲମ ହେଲା । ନାକ କାନରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
ଗହଣା ପାଦ କାଢ଼ିଲେ । ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ । ପାଠ ପଢ଼ିବ ।
ତାକୁ ସେ ଯୋଗ୍ୟ କରିବେ । ଏଭଳି ଆଗ ଆସିବ ।

‘ରାଜ ଆଠଗଡ଼ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଶାନ୍ତି ଏ ଆର୍ତ୍ତ କ୍ଳାସ ଟିକସ !’

ଗାଡ଼ର ଶେଷ ଦକ୍ଷା ବାଜି ଗଲାଣି ।

ସେଠୁଆ ହାତଟି ପ୍ରମଥ ଆଗରେ ଥରି ଉଠିଲା । ରକ୍ତସ୍ନାନ,
ଥରଥର ।

ଗାଡ଼ ଷ୍ଟାଟ୍ ହେଲା ।

‘ବାଜା ପଇସା ?’

‘ଚୈଞ୍ଜ ନାହିଁ’ —

‘ବାବୁ ପଇସାଟିଏ’ — ତରୁଣୀ କଣ୍ଠ ।

ପ୍ରମଥ ଯାତକାର ମୁହଁକୁ ଥରେ ନ ଅନାଇ ରହିପାରିଲେନି ।
ଛୁତ ଉପରେ ଦୁର୍ଗ୍ୟପାୟୀ ଛୁଆଟି । ପ୍ରମଥ ଟିକିଏ ଅପ୍ରତିଭ
ହୋଇ ଯିତଲେ । ମନ ଉପରେ ନିଷ୍ଠୁର ଚୁପୁଡ଼ାଟିଏ ବାଜି
ଯାଇଛି । ତରବରରେ ଟିକସ ବିକାଳୀକୁ କହିଲେ, ‘ସେ ବଳକା
ପଇସାତକ ଯୁକ୍ତ ଦେଇଦେବେ ।’

ବିକାଳୀ ହୁଟିଏ ମାରିଲେ ।

ପ୍ରମଥ ଧାଇଁ ଯାଇ ଗାଡ଼ ଚଢ଼ିଲେ ।

ମନଟା ମନ୍ଦି ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଘରେ ମାଁ କମିତେଥିବେ ?
ଶାନ୍ତି କଣ କରୁଥିବ ? ତାଙ୍କର ଆସୁଥିବେତ ? କୁଆଡ଼ୁ
କେତେ ଭାବନା ଗୁଡ଼େଇ ତୁଡ଼େଇ ଛଦି ଦେଉଥିଲେ । ଯେପରି

ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ିଆଣି ଜାଲରେ ମାଛ ଛଟପଟ ହୁଏ ।

ସେ ଗାଈଟା କେବେ ଭିଡ଼ି ହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କାହିଁକି
ମଜୁଆଣି ସେଦିନ ଲୋକ ଚାହିଁ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ବର-
ବର ଚାଲି ଚାଲି, ପେଲି ପେଲି ।

ପ୍ରଥମ ସେଇ କବାଟ ପାଖରେ ଛୁଟା ହୋଇ ରହିଲେ ।
ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଜଣେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ବେଉଁରେ ବସି ଦେଖୁଥିଲେ
ଖବର କାଗଜ । ବେଶ ଚନ୍ଦ୍ର । କୌଣସି ସଦ୍ୟ ଖବର ।
ଗରମ ଗରମ ଭଜା ପରି ।

‘ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ରାଜ୍ୟାମା ସ୍ଥାପନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶା
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଲା । ସ୍ୱାଧିକାର ମୋଜନାରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ
ଅପବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଛି । ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦର ନେତାଙ୍କ
ବିବୃତ୍ତି ।’

ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏଠା କେବଳ
ରାଜାଗୁଜାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିଷଦ । ସଭା, ଦଫ୍ତର ।

ରାଜାଗୁଜାଙ୍କ ଏ ନିର୍ଦ୍ଦାତନରେ କିଛିଗଲେ । ସତେଜ, କମିତି
ସେମାନେ କିଛିଲେ । ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା !

କରାଣୀ ବାପୁଜୀ ଏ ସବୁ ଚିନ୍ତାକରି ପାଇବ ବା କଣ ? ନିଜ
ଘର ସଫାରୀ ଚଳାଇ ପାରିଲେ ସେ ଦେଶ ସେବା କରି ପାରିବ ।

ଗାଡ଼ି ଆଠଗଡ଼ ଷ୍ଟେସନରେ ଅଟକିଲା । ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ବସିବା
ସ୍ଥାନରୁ ଉଠି ପଡ଼ି ପ୍ରମଥକୁ ଲକ୍ଷ କରି କହିଲେ, ‘ଆପଣ କଟକରୁ
ବରାବର ଠିଆ ହୋଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏଥର ବସନ୍ତ ।’

କୃପା—ନିଶ୍ଚୟ ବାପୁଜୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ଅନୁକମ୍ପା ।

ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ପ୍ରମଥ ବି ତାଙ୍କ ପଛେପଛେ

‘ଆପଣ—’

‘ଆଜ୍ଞା ହଁ ।’ ଆଜି ବାପା ପରି ପ୍ରମଥ ଏତିକି କହି ତରବର
ରେ ବାହାରକୁ ଚାଲିଲେ । ବିଳମ୍ବ କଲେ କାଲେ ସର୍ବିସ ବସ୍ରେ
ଜାଗା ମିଳି ନପାରେ ।

ମନ ଭିତରଟା ପିଟି ହେଲୁଣି— ଯେପରି ବେଳା ଭୁଲି
ଉପରେ ସମୁଦ୍ରର ଡେଉଁ ଗର୍ଜି ଉଠି ଡୋ ଡୋ ମଥା ପିଟେ ।
ମାଁକୁ ସେ ଦେଖିବେ । ଶାନ୍ତି ର ସେ ସହାୟକ ହେବେ । ହାତ
ରେ ହାତ ମିଳାଇବେ । କି ଅସୁବିଧା ସେ ଭୋଗୁ ନଥିବ ।
ମନେ ମନେ ଚାଲି ବି ଦେଉଥିବ । ପିଲା ଦିନର ଯୁକି ସାଥ ।
ଚଟିଆ ପରି ଭୁଲିରେ ଗାତ ଖୋଲି ଧୁଳିକୁ ଦୁହେଁ ଦେହରେ
ବୋଲି ହୋଇଚନ୍ତି । ପରସ୍ପର ଛନ୍ଦା ଛନ୍ଦ । ଚୁଟିଶାଳୀରେ ଶୁଣି
ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ ସେ କେତେଥର ଶାନ୍ତିକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଉ
ଥିଲେ । କେତେଥର ସେ ଶାନ୍ତିର ଶୁଣିପଟାକୁ ଧୋଳିପାଇ
ସଫା କରି ଦେଉଥିଲେ । ତା’ର ବେଣୀ ଉପରେ ସେ କେତେ
ଥର ଗୋଟି ଗୋଟି ଫୁଲ ସଜାଡ଼ି କହିଥିଲେ, ‘ତୁ ରଣୀ, ମୁଁ
ରଜା ।’ ଶାନ୍ତି କହିଥିଲା, ‘ନା, ତୁ ରଜା, ମୁଁ ରଣୀ ।’ ଭାବର
ଏତିକି ଘେନା ଘେନିରେ ସେମାନେ କେତେ ଥର ହସି ହସି
ଭୁଲିରେ ଲୋଟି ଯାଉଥିଲେ । ପ୍ରମଥ କୋଳରେ କେତେଥର
ଶାନ୍ତି ତା’ର ଲୁଟକୁଳି ଲତା ଦେହଟିକୁ ଅସମ୍ଭାଳି ଭାବରେ
ମଲାଇ ଦେଉଥିଲା । କେନ୍ଦ୍ର ଦେଖିଲେ ଭାବୁଥିଲେ ଯେପରି ସେ
ଦୁହେଁ ହସକୋଳି ଖାଇ ଇମିତି ଲେଟି ଯାଉଛନ୍ତି । କି ମଧୁର
ସେ ଦିନମାନ । ଆଜି ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଜୀବନ୍ତ— ଭୁଲି ହେବନି ।

ସତକୁ ସତ ଦିଅଁ ପାଞ୍ଚିଲ । ସେ ଦୁହେଁ ରଜା ରାଣୀ
ହେଲେ । ବସା ବାନ୍ଧଲେ । ପୁରୁଷନର କର୍ମ ପଳକୁ ମିଶାଇ
ପାରିଲେ । କଥାପି ପରସ୍ପର ଦୂର ଦୂର । ଜୀବନର ଗତି ତାକୁ
ମିଶାଇ ପାରିନାହିଁ ।

ଶ୍ଳେଷନ ଠାରୁ ଆଠଗଡ଼କୁ ସଉଁସ୍ ବସ୍ ଚାଲିବ । ରଜା
ରାଜିଆ ଗଛ ଗୁଡ଼ାକ କେତେ ବେଗି ପଛକୁ ଧାଇଁ ପଳାଉ-
ଛନ୍ତି । ଫୋନ୍ ଖୁଣ୍ଟ ଗୁଡ଼ାକ ଏକ ଦୁଇ ତିନି ଗଣୁ ଗଣୁ ଶେଷେ
ଚାଲିଛି ପଥ୍ୟନ୍ତ ଗଲେଣି । ଗଡ଼କୁ କିଏ ବା ରୋଧିବ ?

ବଲି ପଡ଼ିଆରେ ବାଛୁରୀର ମୁହଁ ରଟାଏ । ଶାଗୁଣୀ ଗୁଡ଼ାକ
ପେଟଟାକୁ ଅଧା ଖାଇ ଗଲେଣି । ବୁଝେଇ ଦେଇ ବସି
ସେମାନଙ୍କର ଭାଲେଣି ଚାଲିଛି । ଦୁଇ ତିନିଟା ଖୁଣ୍ଟ ଖାଉଛନ୍ତି ।
ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଜନ୍ତୁ ପୁଳାଏ ମଂସ ଖୁଣ୍ଟ ଧରି ଉଡ଼ିଗଲା ।
ସେ ଉଡ଼ିପାରୁ ନଥିଲା । ପେଟ ଭରି ହେଲପରି ଜଣା ଯାଉଥିଲା ।

ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଖରା । ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳର ଖରା ।

ସ୍କୁଲ ପାଖରେ ପ୍ରମଥ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ସେଇଠି ତାଙ୍କର
ଯାହା ଶେଷ । ହାତରେ ବେଗଟି ଝୁଲୁଛି । ପୁରୁଷ ଗୋରୁ
ମୁହଁଟା ଏକା ଥରେ କଳା ପଡ଼ି ଯାଇଛି । ଶୁଖିଲା ଓଠ ଉପରେ
ଗାଲ ପଣି ପଣି ଯାଇଛି ।

କିଁ ଭୁଜ ଆଉ ଆଖିଟା ଦିନ ଦିନ ହେଉଥିଲେ— ସେପରି
ସେ ଦୁହଁଙ୍କର ବାଦ ବୁଦ୍ଧିଆ ତାଳ ପକା ଚାଲିଛି ।

ଶୁନ୍ ଶାନ୍ । କେନ୍ଦ୍ର ନାହିଁ ।

‘ଶାନ୍ତି’—

ଏକ କ୍ଷୀଣ କଣ୍ଠର କରୁଣ ଉଡ଼ର—‘ଆସନ୍ତୁ’

ପ୍ରମଥ ଦରଦରକୁ ଚାଲିଲେ । ମାଁ ଶୋଇଛନ୍ତି । ବେହୋସ ।
ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଶାନ୍ତି ବି ଶୋଇଛି । ଅନ୍ଧ ନିର୍ମାଳତା ଚନ୍ଦ୍ର
ଦୁଇଟିରେ ମୋହାଞ୍ଜନ । ନଦ ଦାରି ଆସିଲଣି । ସେଠୁଆ ମୁହଁ
ଉପରେ ନୁଖର ବାଳ ଗୁଡ଼ିକ ବିସ୍ତ୍ର ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ତାକୁ ସଜା-
ଡ଼ିବା ପାଇଁ ସେ ଯେପରି ଶକ୍ତିସ୍ଥାନ ।

ହଠାତ୍ ହାତରୁ ବେଗ୍‌ଟି ଖସି ପଡ଼ିଲା । ଉଦ୍‌ବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ
କଣ୍ଠରେ ପ୍ରମଥ କହି ଉଠିଲେ, ‘ଶାନ୍ତି—’

ନିଦ୍ରାଦାତା ଶାନ୍ତି ଟିକିଏ ହସିଲା । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନିକଟରେ ହସ-
ହସ ମୁଖକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଥରକ ପାଇଁ ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ତାର ଯେପରି
ସକଳ ଚେଷ୍ଟା । ‘ହଁ, ଆସ ମୋର ରଜା । ତୁମକୁ ଦେଖିବା
ପାଇଁ ମୁଁ ଚେତା ଅଛି । ନଦ ମାଡି ଆସିଲଣି । ଏଥର ଶୋଇବି ।’

‘ଶାନ୍ତି !!’

ଆଜି ଶାନ୍ତି ଏ ସଂସାର ମାୟାକୁ ଜିତି ପାରିଛି । ପତି ଠାରୁ
ନ୍ୟାୟ୍ୟ ଦାବା ଅମଳ କରି ପାରିଛି, ଯାହା ମନେ ମନେ ସେ
ଲୋଭୁଥିଲା ।

ଦୁଇଟି ଜ୍ୟୋତିର୍ମାନ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଅଶ୍ରୁ ଢଳି ଢଳି ହୋଇ
ଆସିଲା । ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ କଣ୍ଠରେ ବିଚ୍ଛେଦର କାକୁଡ଼ି ନଥିଲା
ଥିଲା ବାଲ୍ୟ ସ୍ମୃତିର ମଧୁର ଆଲୋଚନ—

‘ହଁ, ରଜା, ମୁଁ ତୁମର ରାଣୀ— ଶାନ୍ତି ନୁହେଁ । ରଜା ମୋର
ଖଡ଼ି ପଟାକୁ ଆଉ ଧୋଇ ଦେବନି ! ଫୁଲରେ ଆଉ ଦେଖିକୁ
ସଜାଡ଼ି ଦେବନି ! ! ଆଉ କହିବନି ତୁ ରାଣୀ, ମୁଁ ରଜା ।

ରଜା ମୋର, ଆସ — ଆଜି ତମର ସେଇ ରାଣୀ ଚାଲି ଯାଉଛି ।
ଭୁଲିଯିବ —

‘ଗାନ୍ଧି !!!’ ଶୀର୍ଷ ବାହୁଟିକୁ ହଲାଇ ଦେଇ ପ୍ରମଥ ଚିତ୍କାର
କରି ଉଠିଲେ ।

ଗାନ୍ଧିର ଆଖି ଦୁଇଟି ବୁଜି ହୋଇ ଆସୁଥିଲା — ‘ର — ଜା,
ମାପ ମାରିବ, ଆଉ ମୁଁ ବଞ୍ଚିବିନି ।’

‘ଗାନ୍ଧି —’

ଏକ ନିମ୍ନଗାମୀ କଣ୍ଠ ଭିତରୁ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ଵର ଓଟାରି ହୋଇ
ଆସିଲା । ‘ହଁ — ଟାକି ରହିଥିଲି ରଜା । ମୁଁ ଯାଏ, ମତେ
ବିଦା ଦିଅ ।’

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଧରଣୀର ଖଇଫୁଟା ବନବୁକୁରେ ତାକି ଉଠିଲା
କେଉଁ ଏକ ସୁଦୂର କପୋତ ।

ପ୍ରମଥଙ୍କ ହାତଟି ଗାନ୍ଧିର ବସ ଉପରେ ଥରି ଉଠିଛି ।
ଗାନ୍ଧି ଏ ବସୁଧାରେ ନାହିଁ — ତଥାପି ଗତବେଳେ ଲୋଭନାୟୁ
ହାତରେ ପ୍ରମଥଙ୍କୁ ଜଡ଼ାଇ ଧରିଛି ।

ପତ୍ନୀ ହରି ପୁଅକୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେବାକୁ ସେଇଠି କେନ୍ଦ୍ରିତଥିଲେ ।
ପ୍ରମଥ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଫେରିଗଲା । ସଂସାର । ଏକାକୀ ।
ପ୍ରମିତ ପ୍ରଦୋଷ । ମେଘୁଆ ଆକାଶ । ଭାବ ନିମଗ୍ନ
ସେଦାହୁଁ ବସୁଧା ।

ଅଫିସ୍‌ରୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ଠିକ୍ କଟକ ହଟେଲ୍
ଠାରେ ତାଙ୍କର ପହଞ୍ଚି ଅଟକି ରଲା ।

‘ବାବୁ ପଇସାଟିଏ—’

ଭକାରୁଣୀ । ସେଇ ଭକାରୁଣୀ । କନ୍ଥ ମାଡ଼ି ବନ୍ଧରେ
ଆଉ ପ୍ରନ୍ୟ ପାଦୁା ଶିଶୁର ଚହ୍ନ ନାହିଁ ।

ବର୍ଷା କାଳର ସଜ ମେଘ ପରି ପ୍ରମଥକ କପାଳ ଉପରେ
ଝାଳ ଦେଖାଗଲା ।

ପୁଣି ବକଳ ଆବୃତ୍ତି, ‘ବାବୁ ପଇସାଟିଏ—’

ଶିଶୁ ?

ସଂସାର !

ପ୍ରମଥ ପକେଟ୍ ଭିତରେ ହାତ ପୁରାଇଲେ । ବୁକୁର
ପଞ୍ଜିର ହାତକୁ ଥରାଇ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସଟିଏ ଆକାଶରେ ମିଳେଇ
ଗଲା । ପକେଟ୍ ଭିତରୁ ହାତ ଫେରି ଆସିବ । ସେ ଦେଖିଲେ
ଭକାରୁଣୀର ମୁଖ-ପଦ୍ମ ଉପରେ ସହାନୁଭୂତି-ଜଳ ରୂପାୟିତ
ହୋଇଛି ।

‘ହଁ, ବାବୁ, ଯାଅ— ଯେଉଁ ଦିନ ଯାହା ।’

ପ୍ରମଥ କିଛି କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର, ଚବୁକ ଥରି
ଉଠିଲା ।

ପୁଣି ଭକାରୁଣୀ ଆଖେ ଚାହିଁଲେ । ସମବେଦନା ଭରି
ବୁଝାଣୀ । ‘ହଁ— ଦୁଃଖିନୀ । ସଂସାର । ଯେଉଁ ଦିନ ଯାହା ।’

ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅପରାହ୍ନ—୪,

୫—୬—୧୯୫୨ ।

ପ୍ରତିବନ୍ଧ

'ଶଶାଙ୍କ ସେଇଠି ତାଙ୍କ ବସା ଠିକ୍ କଲେଣି । ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ହେଲା ସେଇ ଛୋଟ ଘରଟିକୁ ଜାବୁଡି ଧରି ସେ କାଳ କଟାଇ ଆସିଛନ୍ତି ।

ଛୋଟ ଘରଟି । ମାବଲ ପଥରବନ୍ଧା ମୁହଁଦେଖା ମମତାଜ ମନ୍ଦିର କିମ୍ବା ବାରବର୍ଷ ଝାଲବୁଝା କଳାକେନ୍ଦ୍ର ତୁଙ୍ଗ କୋଶାର୍କ ସେ ନୁହେଁ । ଘରଟି ମାଟି ତିଆରି । ଝାଟି ଖୋଲସା ପୋତା ହେ'ଇ ତାରି ଉପରେ କଞ୍ଚାକାଦ ଛଟାଯାଇଛି । ଖୁଣ୍ଟା ବାଉଁଶଫତା ଉପରେ କେତୋଟି ନଜା ବିଜାର ଛପର । ଆପଣା ବିଲରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଛୁଆଁ ହୋଇଛି । ତା'ର ଭିତରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଚିନୋଟି ବଖରା । ରନ୍ଧା-ବଢ଼ା, ଖିଆ-ପିଆ, ଶୁଆ-ବସା ସବୁ ସେ ଭିତରେ ।

ଗୁରୁ ଆଜେ ତରଣି ଏକର ସ୍ୱନ୍ତଭୂମି, ମଝିରେ ଛୋଟଘରଟି । ଗୁଲର ଠିଆ— ବାଉଁଶ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ପତାକା । ତୁ ବର୍ଣ୍ଣା-କି ତ ପତାକା । ମାଳ, ଲେହନ, ଶ୍ୱେତ ବର୍ଣ୍ଣର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପତାକା । ସର, ରଜ, ତମ, ତାର ନିଶାଣ । ପ୍ରତିଦିନ ମେଲ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ

ପତାକାକୁ ସେ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି । ଦୁଇଥର । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠିଲା
ବେଳକୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଣାମ ଆରମ୍ଭ, ପୁଣି ବୁଢ଼ିଲା ବେଳକୁ ଶେଷ ।
ରାତିରେ ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ନିଶେପ କରି ଯିବା କୁଟିଙ୍ଗିରେ
ଆସି ବୁଜନ୍ତି । ଉପରେ ତ୍ରିବର୍ଣ୍ଣାଙ୍କିତ ପତାକା ।

ତାଙ୍କର ଏଇ ସରଳ ଜୀବନ ଦେଖି ଲୋକେ ଦୟା ବହନ୍ତି ।
ଦୁଃଖରେ ‘ଆହା’ କରନ୍ତି । ଦୁଇଟୋପା ଲୁହ ଗଡ଼ାଇବା ଲୋକ
ବି ଅଛନ୍ତି ।

ପୁଣି ଥୋକେ ଅଛନ୍ତି ଯେକି ଥର ଥର କହନ୍ତି, ‘ବୃଦ୍ଧାବେଶ୍ୟା-
ତପସ୍ୱିନୀ ।’

ଦୁନିଆରେ ସବୁ କଥା ସତ ହୋଇପାରେ ପୁଣି ସବୁ କଥା
ମିଛ ହୋଇପାରେ । ସେ ମିଛ ସତ ବାହାରେ ନଥାଏ । ଥାଏ
ଏଇ ମଣିଷ ଭିତରେ । ଏଇ ମଣିଷ ତାକୁ ଗଢ଼େ, ରୂପ ଦିଏ;
ଭାଙ୍ଗେ, ବିରୂପ କରେ । ତଥାପି ଦୁଇଟି ଅଶ୍ରୁକିନ୍ଦୁର ସତ୍ୟ
ସମସ୍ତେ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଶୁଖିଲା କାଠରେ ପାଣି ନଥାଏ ।
କିନ୍ତୁ ଦୁଇଟି ଲୁହଟୋପା ଭିତରେ ପାଣି ଅଛି , ପ୍ରାଣ ଅଛି ।

ଶଶାଙ୍କ ଦିନେ ନିଶ୍ଚୟ ବିଳାସୀ ଥିଲେ—ସାଧାରଣ ବିଳାସ
ଯାହାକି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବନରେ କେଉଁ ଏକ ସମୟରେ ଯତ୍ନକ୍ଷତ
ଆମେ ପୁଣି ଉଭେଇ ଯାଏ । ତଥାପି ସେ ଆଜି ‘ତପସ୍ୱିନୀ’
ନୁହନ୍ତି । ସେ ଆଖ୍ୟାରେ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲିତ କରିବା ଅନ୍ୟାୟ,
ଅତ୍ୟାଚାର ହେବ—ଯେ ହେତୁ ସେ ତାଙ୍କର ଜୀବନକୁ ଅନୁ-
କମ୍ପା ଭିତରେ ଗଢ଼ି ଆସିଛନ୍ତି । ଦୁଃଖୀକୁ ହସାଇବା ପାଇଁ
ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ନିଜେ କାନ୍ଦି କଷ୍ଟର କଷ୍ଟକୁ ଲୁହବ କରିଛନ୍ତି ।

ତଥାପି ଥୋକେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମୁହଁ ମୋଡ଼ନ୍ତି । ମୋଡ଼ନ୍ତୁ ବା
ସେ କରିବେ କଣ ?

ଅମୃତ ସାଗର ଭିତରେ ବନ୍ଧ ରହିବ; ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଠାରେ
ଜଳଙ୍କ ଅଛି, ପୂର୍ବାର୍ଜିତ କର୍ମରୁ ହେଉ ବା ସେକୌଣସି କାରଣରୁ
ହେଉ, ଏହା ନିର୍ବାସିତା ହୋଇଥିଲେ ।

ଶଶାଙ୍କ ଆଜି ତାଙ୍କର ତୁଳନା ହର୍ମ୍ୟର ପ୍ରାରୁଦ୍ଧକୁ
ଉପେକ୍ଷା କରି ମାଟି ଘରକୁ ଆଣି କରିନନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ
ନୋଉଁ ନଥିଲା, ଗୋଡ଼ରେ କାଦ ଲାଗୁନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେ
ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ, ଗୋଡ଼ରେ କାଦ ବୋଲି ହୋଇ ଆନନ୍ଦ ମନେ
କରୁଛନ୍ତି । ସେଉଁଠି ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ, ସେଇଠିକୁ ସେ ଜାକି ଧରିବେ ।
ସେଥିରେ ସେ ପରିତୃପ୍ତି ଲଭିବେ । ଦୁନିଆ ସହିତ ତାଙ୍କର
କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ମେ ଏକାକୀ । ଦୁନିଆ ଯେତେ
ନିଶ୍ଚୟ ଯେ ଗୋଟାଏ ଲୋକ ଆସି ଯୁଣି ଚାଲିଲେ । ଏକଥା
କାହା କାନରେ ନପଡ଼ୁ । କେବଳ ତିନୋଟି ପ୍ରାଣୀ ତାଙ୍କ
କଥା ଜାଣି ପାରିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ସେ ନଜଣାଇଲେ ବି ଆପେ
ଆସେ ସେମାନେ ଜାଣିଯିବେ । ସେ ଜାଣିବାରେ ହୁଏତ
ମିନ ଭୂରରେ ମୁଣ୍ଡ ପିଟିପାରେ, ମଣି ଲୁହ ଗଢ଼ାଇ ପାରେ ।
ବନମାଳୀ ମଣିକୁ ସାନ୍ତାଣୀ ଦେବାରେ ଆଖିର ଲୁହ ଗାଲରେ
ଖୁଣାଇ ପାରେ । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଯାହା ଡାକିବ ସେମାନେ
ତାହା କରିଯିବେ ।

ସେ ଦିନ ଛୁତ ଉପରେ ଥିବା ଛବି ଖଣ୍ଡିକ ପବନରେ
ଉଡ଼ିଗଲା । ଶଶାଙ୍କ ଟିକିଏ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଗୋଟାଇଗଲା

ବେଳକୁ ମଣି ସେଇଟିକୁ ଗୋଟାଇ ସାରିଲଣି । ଆଖିରେ ଲାଗି
ବସୁଥିଲା ।

‘ମୋ ଫୋଟ କେବେ କାଢ଼ିଲି—ବାବୁ ?’

‘ସେଇଟା ତୋ ଫୋଟ ନୁହେଁ—ଦେ, ମୋତେ ଦେଇଦେ ।’

‘ମିଛ କହୁଛ, ତମେ ବଡ଼ ଶରୀର । ମତେ କହିଲାନି—
ମୁଁ ଭଲ ବେଶ ହେଇ ଆସିଥାନ୍ତି ।’

ଗାଉଁଲ ଝିଅ । ଦରଦ୍ର ବନମାଳୀର ଝିଅ । ଏକର ଜମି
ଝଡ଼ରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣୀ ଜାଉପେଜ ଖାଇ ଦିନ ବଞ୍ଚାନ୍ତି । ତାକୁ
ଆଜି ଏଇ ଅଧିକାର ଦେଇଛନ୍ତି ଶଶାଙ୍କ । ମଣି ଶଶାଙ୍କକୁ
ଧରିବ—ତମକୁ ବାମନ ପାଇବ ।

ଶରଧାରେ ମଣିର ଗାଲଉପରେ ପୁଲାଏ ଚମୁଟି ଶଶାଙ୍କ
କହିଲେ, ‘ଗାଉଁଲ, ଦେଖୁନୁ । ଆଜ୍ଞା କହୁଛି ତୋ କାନରେ
ଇମିତି ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଇଅର ରିଙ୍ଗ୍ କେବେ ଥିଲା ?’

‘ଇଅର-ଇଅର-ଇଅର କ’ଣ ବାବୁ’—ତା ତୁଣ୍ଡ
ଲେଉଟିଲା ନି । ସେ ଫୋଟଟିକୁ ନିଶ୍ଚୟ କରି ରହିଲା ।

‘ଥିଲା ?’

‘ଉହଁ’—ମଣି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇଲା ।

‘ଆଜ୍ଞା, କାନ୍ଦ ପାଖରେ ସେ ଫୁଲଟା କେବେ ଥିଲା ?’

ସେ ପୁଣି ମୁଣ୍ଡଟା ପାଖକୁ ନେଇ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲା
‘ହଁ—ହଁ’

‘ଆଜ୍ଞା, ଗୁଡ଼ ଉପରେ ସେ ମାଲିଥିଲା ?’

‘ଜିଁ ହୁଁ’

‘ଆଉ ଏଇଠି ତୋର ଇମିତି ତନା ପଦକ ଥିଲା ?’

‘ନା—’

‘ତେବେ ଦେ—ମୋତେ ଦେଇଦେ ।’

ମଣି ପତା ନ ପକାଇ ସିମିତି ଅନାଇ ରହିଲା ସେଇ
ଫୋଟଟିକୁ

‘ଦେ—’

ମଣି ହାତରୁ ଶଶାଙ୍କ ଫୋଟଟିକୁ ଛଡ଼ାଇ ପାରୁ ନଥିଲେ ।

ମଣି ଜିଜ୍ଞାସୁ କଣ୍ଠରେ କହିଲା, ‘ବାବୁ, କହିବନି-ଏଇଟା
କା’ର ଛବି ।’

ଶଶାଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ର ‘କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ‘ମୋତେ ଆଗ ଦେଇଦେ ।’

ମଣି ଫୋଟଟିକୁ ଛୁତ ଉପରେ ଜାକି ଧରି କହିଲା, ‘ତମେ
କହିଲେ ଏକା ।’

ଶଶାଙ୍କ କିଛି କହିଲେନି, କହିପାରିଲେନି । ସେ ଯାଇ ଶେଷ
ଉପରେ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲେ ।

ନିରୀହ ମଣି । ଛୁତରେ ଛନକା ପଶିଲା । ବାବୁ ବଞ୍ଚିଗଲେ!
ଧାଇଁଯାଇ ଶଶାଙ୍କ ପାଖରେ ଫୋଟଟିକୁ ଥୋଇ କହିଲା, ‘ବାବୁ,
କୁପ ହେଲ ?’

ଶଶାଙ୍କ ମର୍ମନ୍ତୁତ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ଆଖି
ଭିତରେ ଲୁହ ପୂରି ଆସିଲାଣି । କଳଶ ଫାଟି ପଡ଼ିବାର
ଆଉ କେତେ ବେଳ ? ତଥାପି ସମ୍ଭାଳି କହିଲେ, ‘ମଣି,
ସେଟା ତୋର ନୁହେଁ — ‘ତଷୁ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦୁଇଟି ଅଶ୍ରୁବନ୍ଧୁ

ଭଲ ଭଲ ହେଲା—‘ସେଟା ମୋର ସ୍ତ୍ରୀର ।’

ମଣି କିଛି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ଆତୁର ହୋଇ କହିଲା,
‘ବାବୁ, କାନ୍ଦୁଚ !’

‘ହଁରେ, ତୁ ବୁଝି ପାରୁନୁ—ଏ ଛବଟା ମୋର ଭାରିଜାର—
ବୁଝିଲୁ । ସେ ମରିଯାଇଛି ।’

ମଣି ବୁଝିଲା । ମଲାଲୋକ ଆଉ ଆସେ ନାହିଁ । ସେ
ଜାଣେ ତାର ମାଁ ମରିଯାଇ ଆଉ ଫେରିନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ
ତା’ ବାପ କାନ୍ଦୁଥିଲା—ସେ ବି କାନ୍ଦୁଥିଲା—ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ
ମନେ ଅଛି ବା ନାହିଁ ।

ତଥାପି ମଣିର ଆଖିରୁ ଦୁଇଟେ‘ପା ଲୁହ ଝରି ପଡ଼ିଲା ।

ସେଦିନ ମଣି ବୁଝି ପାରିଲାଯେ ବାବୁଙ୍କର ଭାରିଜା
ଆଉ ନାହିଁ । ସେ ମରିଯାଇଛି । ସେଇଥିପାଇଁ ବାବୁ ପ୍ରତିଦିନ
ଗାଲରେ ଡାତ ଦେଇ କ’ଣ କ’ଣ ଭାବୁଥାନ୍ତି ।

ଶଶାଙ୍କ ମଣିକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ପ୍ରାଣ ପରି ଭଲ ପାଆନ୍ତି ।
ମାତୃହସ ମଣି ଆଉ ମିନକୁ ସେ ଅତି ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ମଣିର
ବାପ ବନମାଳୀ ସାଥରେ ଏଣୁତେଣୁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ କଥା ହୁଅନ୍ତି ।
ତା ଘରକଥା ସବୁ ପଚାରନ୍ତି । ତାକୁ ଅଯାଚିତ ଭାବରେ ନିଜର
ଦୁଃଖକଷ୍ଟକୁ ମଧ୍ୟ ଫିଟାଇ କହନ୍ତି । ସୁଖୀ ବା ତାଙ୍କର କଥା
ଜାଣିବ କୁଆଡୁ ? ଦୁଃଖ ଶୁଣିବାକୁ ବଡ଼ ଲୋକର ଅସେର
ବା କାହିଁ ? ସେ ଦୁଃଖୀ । ଦୁଃଖୀ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ । ଦୁଃଖୀକୁ ସେ
କହନ୍ତି । ବନମାଳୀ ପହଲେ ବୁଝିପାରୁନଥିଲା । ତଥାପି ତାକୁ
ବୁଝାଇସୁଝାଇ ଶିଖାଇ ଦେଲେଣି । ବନମାଳୀ ଆଉ ତାର ହିଅ

ମଣି ଯେତେବେଳେ ଧାନ ରୁଆ କଟାବେଳେ କୁଲିନାଲି କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ସେତେବେଳେ ଶଶାଙ୍କ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ପରିଚୟ ପାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳୁ ସେ ବନମାଳୀକୁ ଦେଖି ମନେ ମନେ ଭାବନ୍ତି — ସେ ଆପଣାର — ଦୁହିଁ ଏକ ପଥର ଯାତ୍ରୀ ।

କିନ୍ତୁ ବେଦନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେହରେ ପରଖି ନିଜକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ଯାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ଆଉ ମୁକ୍ତ ଟୋପା ଟୋମା ଲୁହ ନିଗାଳି ଜୀବନକୁ କାକଡାଳୀୟ ନ୍ୟାୟରେ କଟାଏ । କିନ୍ତୁ ବେଦନାର ଗୁରୁଜେନ୍ଦ୍ର, ପୁଞ୍ଜିଭୂତ ଉତ୍କଟ ଉଷ୍ମଶୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବନର ମୂଳାଧାରରେ ଆଘାତ ହୋଇ ଅନମନ୍ଦିତ ଭାବରେ ଉତ୍ତର ଆସେ । ବନମାଳୀ ସେ ଗୁଡ଼ିକୁ ଢୋକ ଢୋକ ଦର ଖଣ୍ଡିଆ ଭାଗରେ ବଖାଣିଯାଏ । ମଣି ଦୂରେଇ ଦୂରେଇ ରହେ । ସେ କଥା ତା କାନରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦିନ ଆସିଲା — ସେ ସବୁ ବୁଝିଲା ବାବୁଙ୍କ ଭାରିକା ନାହାନ୍ତି — ତାର ମାଁ ବି ନାହିଁ । ଦୁଇ ଧନା ଓ ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟୁଞ୍ଜର ଆଡ଼ୁ କାହାଣୀ ଶୁଣି ସେଇ ଦୁଃଖରେ ସମଭାଗୀ ହେବାପାଇଁ • ଯେପରି ଆପେ ଆପେ ତାର ଅଦୃଷ୍ଟ ତାକୁ ସେଠାକୁ ପଠାଇ ଦେଲା । ସେ ଘରର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ବସି ଶୁଣେ — ଲୁହ ଢାଳେ — ମନେମନେ ବାହୁନି ହୁଏ । ଖର ସ୍ରୋତ ଉପରେ ତନୋଟି ପ୍ରାଣୀ ଭାସି ଯାଉଛନ୍ତି — କେବା ନଉକା, କେବା ଆହୁଲା, ଆଉ ବା କିଏ ମାହିଁ । ଏଠାରେ ଜୀବନ — ଦ୍ଵିଧାର କୁଟିଳ ଗତି ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଶୀଘ୍ର ଧାର ବହି ଯାଉଛି ।

ଶଶାଙ୍କ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ସାରି ମଣିକୁ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି । କାନ ମୋଡ଼ନ୍ତି, ଗାଲରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଚୁପୁଡ଼ା ଧାନ୍ତି । ସେ ବେଗି ବେଗି ପାଠ ଶିଖିବାକୁ ହେବ । ତାଙ୍କର ଆଶା ସେ ଯେପରି ଜଣେ ଭାରତ-ଭାରତୀ ସରୋଜିନୀ କନ୍ୟା ଉତ୍କଳ ଭାରତୀ କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ ହେବ । ଆଉ କେତୋଟି ଦିନ । ବେଗି ବେଗି ତାକୁ ସେ ଉପଯୁକ୍ତ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଆଉ ସମୟ କାହିଁ — ‘ନାନା ଶାସ୍ତ୍ର ଧୃତଂ ବସେ ଗଜମାତ ସମୃଦ୍ଧଂ’—ସେଇଠି ସେ ଅଟକି ଯାଇପାରେ ।

ତା’ ଦେହରେ ତ ଆଉ ଗାମୁଚ୍ଛ ନାହିଁ, ସେ ଖଦି ପିନ୍ଧି ଲାଗି । ଚାଲିଲା ବେଳକୁ ଗୋଡ଼ର ଦୁଇ ଚଣି ଘସି ହୋଇ ବଥାରେ ଘାନ୍ତି ଠିଆ ହେବାର ବି ଜାଣିଲଣି । ଉଡୁଥିବା ଛୋଟ ଛୋଟ ନୁଖୁରା ବାଳ ଉପରେ ହାତକୁ ଅଳସରେ ବୁଲାଇ ଆଣିବା ଶିଖିଲଣି । ଦୁଇଟି ଆଖିମତା ସଦା ନଇଁ ପଡ଼ିଲା ପରି ଦିଶେ—ଯେପରି କିଛି ଗୋଟାଏ ମାଦକ ଖାଇ । ମୁହଁ ପୋତି ରୁଲେ—ତଥାପି ଅନେକ ଥର ପଥର ଝୁଣେ ।

ସେଦିନ ସେ ବହୁତ ସମୟ କାନ୍ଦୁଥିଲା । ଶୈଶବ ଧୂଳି ଖେଳ ବୟସ, ଲଜ ଛୁଆଁ ଦିନ—ଇମିତି କେତେ ଲାଗି, ମାସ, ବର୍ଷ ଚାଲିଗଲାଣି—ରୁଲିଯିବ । ତଟିଆ ଯିମିତି ଗୋଟାଏ ଡାଳରୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଡାଳ, ତହୁଁ ଆଉ ଗୋଟାଏ, ଏପରି ଡେଇଁ ଡେଇଁ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଏ—ଯିମିତି ଏ ଜୀବନ ଡିଆଁ ମାରି ଚାଲିଛି ।

ମଣିର କଥାବାଣୀ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଗଲାଣି ।

ବାପା ଆଗରେ ସେ ଲଜକରେ । କିନ୍ତୁ ଶଶାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାର
ରୁଲିଚଲଣ ପୂର୍ବପରି—ତାଙ୍କଠାରେ ତାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ,
ଦେହଦୟି କଥାହୁଏ—ଭରସି ଯାଇଛି ।

ଶ୍ରୀବତ୍ସମାସରେ ଧାନରୁଆ ହୁଏ—ମଗୁଣିଲରେ କଟାହୁଏ—
ହାତଭଙ୍ଗା ଶୀତମାସ ପୋଷରେ ମଳାହୁଏ । ମଣି ସମସ୍ତଙ୍କ
ତୁଲେ କାମ କରେ । କିନ୍ତୁ ଉପରେ ଚର୍ଚ୍ଚି ଧାନ ଉତ୍ତାଏ—
ପବନରେ ତାର ପଟେ ବାନାପରି ଉଡ଼େ—କପାଳ ଉପରେ
କେତେଗଣ୍ଡ କୁରୁଳି ଫରଫର ଉଡ଼ନ୍ତି । ଶଶାଙ୍କ ତାର କେତେ
ଡଞ୍ଜର ଝିକତେ ଫୋଟ କାନ୍ଦନ୍ତି । ନୂଆ ମୂଲିଆ ମାନେ ଏ
ଦୃଶ୍ୟ ଛନଛନ ଆଖିରେ ଦେଖନ୍ତି—ମନକୁ ସେମାନଙ୍କର କେତେ
ଆସାର କଥା ଭୁଲେ । ତଥାପି କେହିକିଛି କହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।
ବଡ଼ଲୋକ—କାଳେ ଚଳିବେ ।

ରକ୍ତହୁଏ, ମଜୁରିଆମାନେ ରୁଲିଯାନ୍ତି । ବନମାଳୀ ବି
ରୁଲିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ମଣି ଯାଇପାରେ ନାହିଁ । କାମପରେ ବି
ଘରକୁ ଯିବାର ସେ କେବେ ଜାଣିନି । ଏଇଗ୍ଲେଟ ଘର,
ଏଇ ବିଲପିତା, ଏଇ ଶଶାଙ୍କ, ଏଇ ତାଙ୍କର ଓଠ—ତାର ଅତି
ପରିଚିତ । ସେଇଆଡ଼େହିଁ ସେ ରୁହିଁବସେ, ସେଥିରେ ତାର
ଆସେ ଚୂର୍ଚ୍ଚି । ଶଶାଙ୍କ ସାଥରେ ବୁଲେ, ନାଚେ, ଖେଳେ,
ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦରେ ସେ ସୁଖୀ ।

ପୁନଃଆଲୁଅ ଯେଉଁଦିନ ଚାରିଆଡ଼େ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ପଡ଼େ
ସେଦିନ ସେଇ ଖଳାଭିତରଟା ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦରଦିଶେ । ପାଳଗଦା
ଗୁଡ଼ିକ ବରଫ ପାହାଡ଼ ପରି ଘେରି ରହିଥାନ୍ତି । ଗ୍ଲେଟଗ୍ଲେଟ

କୁନ୍ଦର (ସ୍ତ୍ରୀ) ଗୁଡ଼ିକ ଚକାଉଉଁର ପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ତା' ଭିତରେ ଦୁହେଁ ସାରା ରାତି କଟାନ୍ତି ।

ମଣି ତାଳପତ୍ର ପଟିଟାକୁ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ଭୂଇଁ ଉପରେ ପାରିଦିଏ । ଶଶାଙ୍କ ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିବାର ଦେଖି କହେ, 'ବସୁନ୍ଦା ।' ମଣିର ଏ କଥାରେ ସେ ଟିକିଏ ସଙ୍କୋଚ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । 'ଯା'—ରାଧାନାଥ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀଟା ଆଣିନୂଟି—'

'ମୁଁ ଚହ୍ନୁପାରିବିନି । ଆମ୍ଭ, ଘେନି ଆସିବା'

'ମ—ସେଇ ଧୋବଲ ମୋଟା ବହୁଟା । ଦେଖିନୁ — ତାର ଉପରେ ଜଣ ବୁଡ଼ା ବସିଛି । ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ନିଶ—'

ମଣି ଆଉ ସେବର ଗାଉଁଲି ନୁହେଁ । ଯେ ପାଠପଢ଼ି ଛୁଟୁନିଟୁ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜିଲଣି । ତାକୁ ଇମିତି ନିହାତି ଗାଉଁଲି ଭାବରେ ଅର୍ଥ ବୁଝାଇବାର ଦେଖି ସେ ହସିହସି ଗଡ଼ିଯାଏ । ଶଶାଙ୍କ ସେଇ ଛପାଟା ଉପରେ ଗଡ଼ିପଡ଼ନ୍ତି । ନିଶ୍ଚୟ ମଣି—କେଉଁ ଅଜଣା ହାତ ତାର ଭାଗ୍ୟ-ତୋରକୁ ବଳି ସାଜିଛି ରଖିଛି । ସେଥିରେ ବାନ୍ଧି ତାକୁ ଝିଙ୍କିନେବ ।

ମଣି ପୋଥି ବଢ଼ାଇ ଲଣ୍ଠନଟିକୁ ଲଗେଇ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଥୁଏ ।

ଶଶାଙ୍କ 'ମହାଯାତ୍ରା' ପଢ଼ନ୍ତି — ପୃଷ୍ଠା ପରେ ପୃଷ୍ଠା ।

ସଲଗ୍ନ ପଲ୍ଲୀରୁ କୁକୁର ରଡ଼ି ପବନରେ ପହଁରି ଆସେ । ରାତି ହେଲଣି । ଆଖପାଖ ବଲ୍ ପଡ଼ିଆରେ ବଲ୍ ଆ ବୋବାନ୍ତି । ଭେରଣ୍ଡାଟାଏ ରଡ଼ିକରି କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଏ । ମଣି ଡରେନାହିଁ । ତାର ଏ ଅଭ୍ୟାସ । ସେ ସିମିତି ଆଶୁ ଉପରେ ଥୋଡ଼କୁ ଥୋଇ

ଭୂଇଁରେ ଗାର କାଟୁଥାଏ । ଜନ୍ମା ପିମ୍ପୁଡ଼ ମାଳମାଳ
ଲଗିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦିନରାତି କର୍ମମୟ ଜୀବନ ପ୍ରତି ସେ ଲକ୍ଷ
କରୁଥାଏ । ହଠାତ୍ ସେଦିନ ସେ କୌତୁହଳରୁ ପଚାରିଲା,
'ବାବୁ, ରାତିରେ ବି ଏ ଜନ୍ମା ପିମ୍ପୁଡ଼ ରୁଜାକ ରୁଲିଚନ୍ତି—
ଏମାନଙ୍କୁ ନିଦ ଲାଗେନା ।'

ଅର୍ଥସ୍ଥାନ ପ୍ରଶ୍ନ -

ଶଶୀ ଉଠିଲେ । ଶୀତ ଦେଲଣି, କୁହନ୍ତି ଭିତରକୁ
ରୁଲିଯିବେ । 'ବାପୁଣୀ, ସେମାନେ ଆମ ଘରେ ଅଳସୁଆ ନୁହନ୍ତି ।
ଦେଖୁନୁ, ସେଇ ଧୋବଲ ଧୋବଲ ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ଯୋଉ ଦିଶୁଛି,
ସେ ଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ । ବର୍ଷାକାଳର ଆହାର ପାଇଁ
ଆଜିଠି ସେମାନେ ସଞ୍ଚିବାକୁ ଲାଗିଲେଣି ।'

ମଣି ସେଇ ଜନ୍ମାମାଳ ପାଖକୁ ଯାଇ ତନ୍ମୟରେ ଦେଖିଲା,
ବାବୁ ମତ ଲଢ଼ିଚନ୍ତି । କୋଉଠି ସେମାନେ ରଖନ୍ତି—ସେମାନ
ଙ୍କର ଘର କୋଉଠି-ମଣି ସେଇ ଜନ୍ମା ଧାଡ଼ି ଦେଖି ଏ ଅନୁମା-
ନରେ କେତେଜୁର ଆଗେଇଛି, ଏଣେ ଚିତାବାଘ ଗୋଟାଏ
ଗଜନ କରି ଖଳା ଭିତରକୁ ଝପଟି ଆସିଲାଣି । କୁକୁରଟାଏ
ଧାଇଁଚିଚିଟା ଟୋକାଇଛି ତା' ପଛରେ ।

ପ୍ରାଣ ଭୟରେ ମଣି ଶଶୀଙ୍କୁ ପୋଟାଳି ଧଇଲା ।
ମଣିଟି ଗର ପାଇ ଚିତା ଅଟକି ଯାଇଛି । ହୁଏତ ଆଗରୁ ମଣିଟି
ରକ୍ତ ରୁଖିଥିବ । ଧଇଁସଇଁ—ଜିଭରୁ ଟୋପା ଟୋପା ଲାଳ
ଥୋପି ପଡ଼ୁଛି । ଜହ୍ନ ଆଲୁଅରେ ସଫା ଦିଶୁଥିଲା ।

ଯଦିବ ସତେଇଣି ବର୍ଷର ସୁସ୍ଥ ସବଳ ଯୁବକ ଶଶୀଙ୍କ ଇମ୍ପିତି

ଦଶପୁଞ୍ଜା ବାଦକୁ ମାରି ଭୂଇଁରେ ଗଡ଼ାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ତଥାପି କାହିଁକି କେଜାଣି ସେତେବେଳେ ଭୟରେ ବାଟ ଖୋଜିପାରିଲେ ନାହିଁ । ମଣି ଜାଗୁଡ଼ି ଧରିବ । ଉପାୟନାହିଁ । ଏଥର ବାଦଟା ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିପାରେ— ମୁହଁମୁହଁ ଠିଆହୋଇବ— ଡେଇଁବନି ପରା—

ଶଶାଙ୍କ ସ୍ଥିରକଣ୍ଠରେ କହିଲେ, ‘ମଣି, ମତେ ଛୁଡ଼—ମୋ ପଛକୁ ଚାଲି ଆ’—ବାଦ ଆମ ଆଡ଼େ ଅନାଇଲୁଣି—’

ମଣି ଶଶାଙ୍କର ପିଠିକି ଲାଗି ରହିଲା । ଏଥର ସେ କି ପାଇଗଲେ । ଚିତାଟା କରିବ ବା କଣ ? ସେ ଗୋଟାଏ ପଥର ବାଦଆଡ଼କୁ ଫୋପାଡ଼ିଲେ । ବାରବୁଲ କୁକୁରକୁ ସିମିତି ଇଟା ଖଣ୍ଡକରେ ଘଉଡ଼ାଯାଏ ସିମିତି ଚିତାଟା ପିଚୁ ଭିତରେ ଲୁଚିଯାଏ ବୁଲିଗଲା ।

ଶଶାଙ୍କ ଦେଖିଲେ ମଣି ଆହୁରି ବରଜାପସ ପରି ଥରୁବ । ‘ଡରୁଇ, ବାଦ ବୁଲିଗଲୁଣି । ଆହୁରି ଡରୁଟୁ—’

‘ଦେଖନା ବାବୁ, ଛୁଡ଼ିଟା କିମିତି ଧପ ଧପ ହେଉଛି—’ ଏତିକି କହି ମଣି ଶଶାଙ୍କର ହାତକୁ ଭିତ ଛୁଡ଼ି ଉପରେ ରଖିଲା ।

ଶଶାଙ୍କ ଜୋରରେ ହସିଲେ ।

ମଣି ଟିକିଏ ଚାଲିଗଲା । ‘ଭଲଲେକତ ତମେ’ ଏତିକି କହି ସେ ଗୁମାନରେ ବୁଲି ଯାଉଯାଉ ଶଶାଙ୍କ କହି ଉଠିଲେ, ‘ଦେଖ୍ ଦେଖ୍, ଏଇ ପୁଣି ବାଦ ଆସିଲୁଣି—’

ମଣି ତରଫ ହୋଇ ବୁଲିପଡ଼ିଲା, କିନ୍ତୁ ବାଦକୁ ନଦେଖି ନାକ କାନ୍ଦୁର ସ୍ଵରରେ କହିଲା, ‘ଏ, ତମେ ଠକୁ ।’

ଶଶାଙ୍କ ପାଖରେ ସେ ଏପରି ଚେଲହୁଏ । ସାଲୁବାଲିଆ ପିଲାଟି—ସେ କିଛି କହିଲେନି । ତା' କାନ୍ଦୁଥିବା ଦୃଢ଼ପକାଇ ଘର ଭିତରକୁ ନେଲେ ।

ରାତିପାହିଲ । ଖଳାରେ ଗଲରାତିର ବାଦ ବସ୍ତୁରେ ବହୁତ ଚର୍ଚ୍ଚାହେଲା । ଶଶାଙ୍କ ସବୁ ପିଟାଇ କହିଲେ ମଣିକୁ ଫତୁଆ କରିବାପାଇଁ—ସେ ଯେପରି ନାକରେ କାନ୍ଦିଲେ ଶଶାଙ୍କ ମନେ-ମନେ ହସିବେ । ଏ ଯେପରି ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗାଉଁଲି ହିଅ ସଙ୍ଗେ ଖେଳ କୌତୁକ କରିବାର ଗୋଟାଏ ଅଭ୍ୟାସ ।

ମଣି ଯେଉଁଦିନ ଇମିତି ଗୁମାନଙ୍କରେ, ସେଦିନ ତାକୁ କିଛି ଗୋଟାଏ ପୁରସ୍କାର ମିଳିଯାଏ । ସୁରକ୍ଷା ପୁରସ୍କାର ଦେବାପାଇଁ ଏ ଗମାତର ଅବତାରଣା କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ବ୍ରାଉଜି କେବେ ନିଏନ, ଫୋପାଡ଼ିଦିଏ । ନାକ କାନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଳଙ୍କାର ଆଣି ଶଶାଙ୍କ ନଜେ ଲଗାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଆଜି କାଲିକା କଲେଜ-ଅଭିନେତ୍ରୀ ଭଙ୍ଗରେ ବାଳକୁ ଜାନ ଉପରକୁ ଆଣି ହୁରୁଲୁରେ ଗାନ୍ ଦିଅନ୍ତି । ଗୋରୁବର୍ଜ୍ଜିଲ ମୁହଁରେ ଫାଉଡ଼ର ଲଗାଇଦିଅନ୍ତି । ଖିଠିପରେ ଲିପ୍ଷ୍ଟିକ୍ ମାଲିସ୍ କରନ୍ତି । ଆଖିରେ ସରୁସରୁ ସୁରମା-ରେଖା ଟାଣିଦିଅନ୍ତି । ମଣି ସେଦିନ ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦରଦିଶେ—‘ରୂପ-ବିବାଦ’ର ବିଜୟିନୀ ପରି । ମଣିକୁ ଏ ମବୁ ଅଣାଉଆ ଲଗେ । କିନ୍ତୁ ବାବୁ ବେଶ କରିଛନ୍ତି—ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ । ଏଣୁ ସେଥିରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସେ ରଖିବ ।

ହିଅର ବେଶ ଦେଖି ବନମାଳୀ ମନରେ ଗଦ୍ ଥୁରୁବ

କରେ । ଲୋକଙ୍କର ସେ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଆକ୍ଷେପ ଓ ବିଦ୍ରୁପ, ସେ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ତାହା ଭୁଲିଯାଏ । ଝିଅର ମୁଣ୍ଡକୁ ଆଉଁସି ଖୋଟାଏ ଘର୍ଦନଶ୍ଯାସ ଗୁଡ଼ି କହେ, ‘ବାବୁ ତୋର ବାପ ମାଁ, ସେ ତୋତେ ବଡ଼ କରିବନ୍ତି, ବାହା କରିଦେବେ ।’

ଶଶାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ପୋତି ଦିଅନ୍ତି । ଗୁଡ଼ିରେ କୋହ ଜମିଆସେ । ଆଖିରେ ଲୁହ ଟଳମଳ ହୁଏ । ସେ କିଛି ନକହି ଶୋଇପଡ଼ନ୍ତି ।

ବନମାଳୀ ଜାଣେ ବାବୁ ଦୁଃଖରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେ ବଜାରବାଟ କରିବାକୁ ବାହାରିଯାଏ ।

ସେଦିନ ଅଣିଶ ମାସର ଶାନ୍ତ ସକାଳ । ବିଲ-କିଆରିରେ ଧାନ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖେଳି ବୁଲୁଥିଲେ । ପବନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲହଡ଼ିରେ ଶିଶୁ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ କାହିଁ କେତଦୂର ଖେଳିଖେଳି ପୁଣି ପାଖକୁ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଧାଇଁ ଆସୁଥାନ୍ତି । ପାଖ ଆମ୍ବତୋଟା କୁଇଲିଟାଏ କୁଡ଼ି-କୁଡ଼ି ଗାଉଥାଏ । ବସୁଧା ଆଜି ଉଡ଼ୁଥିଲା ।

ମଣି ଆସିଛି । ଗ୍ରୀବା ତାର ନତି ହୋଇ ଯାଇଛି । ଆଜି ସେ ଆଉ ଅଣ୍ଟା ହଲାଇ ଧାଇଁଧାଇଁ ଆସୁନାହିଁ । ଆଖିରେ ସେଇ ଦୃଷ୍ଟି ବୁଝାଣି ନାହିଁ । ବାଲୁରୁ ବାଲୁରୁ କଥା କହୁନାହିଁ । ସବୁ ଶାନ୍ତ, ସବୁ ପ୍ରିୟ । ଧାନ-କିଆରିର ହିଡ଼ିତପରେ ପାଦ କଣ୍ଟି କଣ୍ଟି ସେ ଆସୁଛି । ବୁରିଆଡ଼େ ଶ୍ୟାମଳ ଶସ୍ୟପତ୍ର—ମସ୍ତକ ଦୋହଲୁଛନ୍ତି—ସତେ କି କେଦାର-ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦ୍ଵରିତ-ପଣିକକୁ ଉଜାଇ ଶଶାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଆସୁଛନ୍ତି ।

ମଣି ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଛୁଟାହେଲା—ଯେପରି ଶଶାଙ୍କ ଓ ତା’ ଭିତରେ ଏଇ ବ୍ୟବଧାନ ରହିବା କଥା । ଆଜି ସେ

ଦେବର ପର ହୋଇଯାଇଛି—ଶଶାଙ୍କ ପାଖରେ ତାର ସବୁ
ଗେଲବସର ସେପରି ସମେ ଦୂର ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ଶଶାଙ୍କ ଦୁଇବାହୁ ବିସ୍ତାର ଡାକିଲେ, ‘ଆ, ମଣି—’

ମଣି ଆସିଲାନି । ତାକୁ ଲଜ ଲାଗିଲା । ପାଖରେ ଗାଁ ଟ
ଯାକର ଲୋକ । ତାର ଉପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଖି—ଇର୍ଷା,
ବଦ୍ଦେଶ, କୁହାଣ୍ଡାବ ।

ଶଶାଙ୍କ ବୁଝିଲେ । ଆପେଆପେ ସେ ମଣିପାଖକୁ ଯାଇଚନ୍ତି ।

ବନମାଳୀ ଶିଖାଇଥିଲା । ଶଶାଙ୍କର ପଢ଼ା ଛୁଇଁ ମଣି
ପ୍ରଶାମ ଲାଗିଲା । ଶଶାଙ୍କ ହସିଲେ । ମଣିର ମଥାକୁ ଆପଣା ଗୁଡ଼ି
ଉପରକୁ ଆଉଁଟାଇ ଆଣିଲେ ।

ମଣିର ଲୁହଧାର ଗୁଡ଼ିକୁ ଓଦା କରିଛି । କିନ୍ତୁ ଶଶାଙ୍କ
ଆଜି ସୁଖୀ । ବିଶ୍ୱ-ବିଜୟର ଆନନ୍ଦ ଆଜି ତାଙ୍କର ହୃଦୟ
ଭିତରେ ।

ମଣିର ମୁଣ୍ଡକୁ ସେ ବହୁବାର ଆଉଁସିଚନ୍ତି । ତଥାପି
ଆଜିର ଏ ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଜମି ରହିଛି ସଫଳତାର ଏକ ମୃଦୁ ଉଷ୍ମତା ।
ଶଶାଙ୍କ ପୁଣି ଥରେ ହସିଲେ ! ଦିନେ ଜଣେ ଏପରି ନିଜ କନ୍ୟାକୁ
ଲାଙ୍କ ନାତରେ ମମର୍ପି ଅଣ୍ଟା ଢାଳିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶଶାଙ୍କ—
ସେ ଅଣ୍ଟା ଢାଳିବେନି । ଆନନ୍ଦ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ସେ ବୁଝାଇବେ—

‘ସୁଖର ସଫାରକୁ ତୁ ଗଢ଼ିବୁ । ସ୍ୱାମୀ ତୋର ଦେବତା,
ତାର ମଙ୍ଗଳରେ ତୋର ମଙ୍ଗଳ, ତାର ସୁଖରେ ତୋର ସୁଖ ।
ସେ ହସିଲେ ତୁ ହସିବୁ । ତାର ଆନନ୍ଦରେ ତୁ ବାଧାଦେବୁନି ।’
ଗଦ୍ ଗଦ୍ କଣ୍ଠରେ ଶଶାଙ୍କ ପୁଣି କହିଲେ, ‘ଯା’—ଏଥର

ଯା—ସୁଖରେ ରହ ।’

ମଣି ସଜଳ ଆଖିରେ ଶଶାଙ୍କ ଆଜେ ଅନାଇଲା ।

‘ଯା’—ମଣି—ଏଇଠି ତୋର ଅଳ୍ପ ସରିଯାଇବ ।’ ତଥାପି ସେ ଅଚଳ ।

ଶଶାଙ୍କ ହସିଲେ । ମମତା ତାକୁ ବାଟ କଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ମଙ୍ଗୁନାହିଁ ।

‘ଯା’—ଏଥର—ବିଳମ୍ବ ହେଲାଣି—’

ମଣି ପାଦତଳେ ଜୁହାର କରି ବିଦାୟ ନେଲା । ଅଧା ବାଟରେ ପୁଣି ତାର ମୁହଁ ବୁଲାଇବ । ମମତାର ବଳନ ଆଜି ଭୁଟିଯାଉଛି ।

ଶଶାଙ୍କ ଉଦ୍‌ବେଗରେ କହିଲେ ‘ଯା’—ମା—ଯା’—ଆଉ ରୁହାନା ।’

ସମବେତ ଜନତା ଦୁହିଁଙ୍କ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କ ଶରତେଜର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଚଳାଉଥିଲେ । ସନ୍ଦେହ, କୌତୂହଳ, ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ହାସ୍ୟ, ବିଦ୍ରୁପ, ସବୁ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପୁରୁ ରହିଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଶଶାଙ୍କ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ କରିନଥିଲେ । ଆଜି ସେ ଆନନ୍ଦୀ, ବିଜୟୀ । ତାଙ୍କର ମନରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ କିବା ଆଖିରେ ଲୁହ ନାହିଁ ।

ବିଲର ବହୁଦୂର ଦୂରରେ ବସିଥିଲା ସେଇ ଦର୍ଶକଟି । ତାର ଶକ୍ତିଉପରେ ଦୁଇଟି ଅଶ୍ରୁବନ୍ଧୁ, ହୃଦୟରେ ଏକ କରୁଣ ଭାବନା

କଂପନ-ସତେକ ଆଜି କଣ୍ଠ ଶକୁନ୍ତଳାକୁ ଉପଦେଶବାଣୀ ଶୁଣାଇ
 ପତିଗୃହକୁ ପଠାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । କୁଟୀରଟି ଆଜି ନୀରବ—
 ହତଲକ୍ଷ୍ମୀ—ଦରିଦ୍ର !

ଶ୍ରୀ ବଣ ସକାଳ—୭,
 ୨୦ - ୭ - ୧୯୫୭ ।

କୃତଜ୍ଞତା ଜୀପନ

‘ଛନ୍ଦ ଯାଇବି ହଜି’ ଗଳ୍ପବନ୍ଧୁର ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ୍ଟ ଅଙ୍କନ କରିବନ୍ତି
ମୋର ପରମବଧୂ ଭକ୍ତଲର ବରେଣ୍ୟ କଳାକର ତଥା
ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପାଳଚରଣ କାନୁନ୍‌ଗୋ । ତାଙ୍କର
ରୁଚିର ଚନ୍ଦ୍ରମନ୍ଦାର ନେଇ ବହିଟି ଆଜି ପ୍ରକାଶିତ ପାଇଲା ।
ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ମୋର କୃତଜ୍ଞତା ଜୀପନ କରୁଛି ।

ଲେଖକ ।